NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXV. ÉVFOLYAM. 1914. VI. FÜZET.

Június.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	A vallásoktatás kérdése. Sebestyénné Stetina Ilona	257—261
II.	A kultusztárca. Szigethy Karolina	262—269
III.	A gondolkodás fejlődéséről. Békássy Istvánné	270—277
IV.	Az állatok lélektanából. dr. Dienes Valéria	278—283
V.	Tudakozódó irodák. Szomolányi Sarolta	284—289
VI.	Németországi nőnevelési tanulmányok. dr. Matolcsi László	290—297
VII.	Az osztályozásról. Dirner Adél	298—302
VIII.	Az idegen nyelvtanítás nehézségei. (Befejező közlemény) dr. Halmi Piroska	303—308
IX.	**Külföldi lapszemle.** Dr. Schmidt Mária	309—316
X.	Iskolai értesítők. Keller Imre	317—322
XI.	**Nőnevelési szemle.** A pozsonyi tanítónőképző ünnepe. — Uj leánygimnázium. — A diáklányok nyomora. S. S. — Kerschensteiner előadása. Gyulai A. — Hausschwester	323—330
XII.	**Irodalom.** *Dr. Prohászka Ottokár:* Világosság a sötétségben. S. M. — Széchenyi eszmevilága. *Apáthy István, Imre Sándor, Pauler Ákos, Zsilinszky Mihály, Márky Sándor* és *Gaal Jenő* tanulmányai. — *Dr. Orel Géza*: A műhelyi nevelés Párisban. Dörfler Janka	331—337

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgyis csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „*Nemzeti Nőnevelés*“ címe alatt az Erzsébet-Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXV. ÉVFOLYAM. 1914. JUNIUS. VI. FÜZET.

A VALLÁSOKTATÁS KÉRDÉSE.

«Ne legyen vallásoktatás az iskolában!» Ezzel a követeléssel riasztották fel a pedagógia különben sem mindig csendes berkeit a *radikális* tanítók, kik eme harci riadójukkal bizony a legszélesebb társadalmi rétegekben is nyugtalanságot okoztak. Tiltakozó népgyűlések özöne volt a felelet s akik azokon részt nem vehettek, százezrekre menő aláírásokkal erősítették meg az iskolai hitoktatás érdekében hozott határozatokat.

A vita természetesen nem ül el egyhamar, hiszen már politikai párt is alakult, mely az iskolai vallásoktatás eltörlésének követelését zászlójára írta. A «legszabadabb» gondolkozók ezek, akik a vallásoktatást a legszívesebben egészen száműznék a nevelés tényezői közül, még a családi nevelésben sem hagyva helyet számára. Ez a nyilt radikálizmus nem szemérmeskedik; nem is hangoztatja a kevésbé radikális politikai pártok szerint, hogy «a vallásoktatás az egyházak és a családok joga és kötelessége», mert jól tudja, hogy az ő elveik szerint megnyirbált egyházak eme jogok érvényesítésére annál kevésbé vállalkozhatnak, minél kevésbé akarják majd a teljes vallási közönyben élő családok a vallásoktatás reájok hárított kötelességét teljesíteni.

Noha ez a kérdés ma jórészt politikai célok szolgálatában áll, a pedagógia itélőszéke elé is tartozik s már ezért is méltó arra, hogy szülők és tanítók komolyan foglalkozzanak vele. Emlékszem jól, hogy tanítói pályám kezdetén, a 70-es évek elején is, heves viták folytak a vallásoktatás kérdésében; de nem a mai formában és nem ebben a beállításban. Akkor az Eötvös által szervezett «községi iskolák» keletkezése az egyházak

nyugalmát zavarta fel; hevesen vitatták, hogy a községi iskolák a vallásoktatás legfőbb feladatát megoldani nem képesek, vallásos szellemben nem nevelhetnek. Tulajdonképen talán a községi iskoláknak a felekezeti iskolák kárára történő terjeszkedésétől tartottak. Ma már beigazolódott, hogy ez az aggodalom alaptalan volt. A községi iskolák a községek szegénysége miatt nem igen gyarapodhattak s eddig is jórészt — Budapest iskoláitól eltekintve — államsegítséggel tartották fenn magukat, sőt sok helyütt át is alakultak állami — itt-ott felekezeti — iskolákká. Az állam maga is sok ezer különféle fokozatú iskolát állított fel, de rendszerint csak ott, ahol sem a községek, sem a felekezetek nem felelhettek meg iskolafenntartó feladatuknak. A felekezeti iskolák pedig ott, ahol anyagi eszközökben hiány nem volt, mindenütt fennmaradtak, továbbfejlődtek és virágzanak ma is, gyakran jelentékeny állami segítséget élvezve.

A felekezetek nyugtalansága tehát lecsillapodott, különösen mióta beigazolódott az is, hogy ezekben a vegyes felekezetű — községi és állami — iskolákban a vallásoktatás érdekei sem szenvednek csorbát. Mert ha nem fejlődik is ki olyan intenziv vallási — helyesebben felekezeti — szellem, mint a felekezeti iskolákban, vallási kötelességeiknek a tanítványok mindenben eleget tehetnek. Széthúzásra különben is erősen hajló társadalmunk javára pedig nem csekély értéket jelent az, hogy a községi és állami iskolát elhagyó tanulók más vallású társaik jó tulajdonságait megismervén, azok elismerését és megbecsülését viszik magukkal útravalóul az életbe s ezzel a felekezeti békét szolgálhatják.

A felekezeti iskolák maguk szabván meg tantervüket, természetesen nem mondanak és nem is mondhatnak le az iskolai vallástanítás jogáról. Tehát tulajdonképen csak a községi és állami iskolákban folyó vallásoktatás eltörléséről lehet szó. A radikálisok ama másik nagy követelésével, amit *nemzeti* szempontból a nem radikális pártokból is sokan jogosnak és szükségesnek ismernek el: hogy az összes iskolák államosíttassanak — mint elsősorban politikai kérdésről — itt természetesen

nem igen eshetik szó. Rámutatunk mégis arra, hogy iskoláink 75%-ja a felekezetek kezében van. Ezt tudva nem nehéz elképzelni azt az óriási veszteséget, melyet a magyar kultúra szenvedne, ha az oktatás terén a felekezetek segítségére jövőre számítanunk nem lehetne. Mikor pótolhatná a magyar állam ezt a kiszámíthatatlan értékű veszteséget? Még a gazdag francia nemzet is, mely nagy társadalmi válságok árán állami kezelésbe vette iskoláit, roskadozik az emiatt reáháruló anyagi terhek alatt. Annyira súlyos a helyzet, hogy a tanítók sztrájkkal fenyegetőznek, mert a megélhetésüket biztosító fizetésjavítást az államtól el nem nyerhetik. Ott már a család és az egyház gondoskodik a vallásoktatásról és nem az iskola; de annak az *erkölcsi oktatásnak*, amit a vallásoktatás nevelő hatásának pótlására a tantervbe felvettek, ma még annyira bizonytalanok és vitásak az eredményei, hogy azt követendő példának alig tekinthetjük.

A községi és állami iskolai vallásoktatás eltörlésének kérdését — mert hiszen ma csak erről beszélhetünk — nekünk tisztán pedagógiai szempontból kell tekintenünk. A vallásoktatást tehát époly elbirálás alá kell vennünk, mint az elemi vagy középfokú oktatás bármely más tantárgyát. Hogy pedig valamely oktatási tervben ez vagy az a tárgy helyet találhat-e, azt csupán az illető tárgy általános képző ereje és hasznosságának mértéke döntheti el. Az elemi iskolai oktatás fokán még a különben hasznos tárgy sem foglalhat helyet, ha az gyermek általános képzésére, szellemi vagy testi erőinek gyarapítására nem alkalmas. A középfokú oktatás már inkább engedhet a hasznossági szempontoknak, de az általános képző hatás követeléséről az sem mondhat le.

A vallásoktatás általános képző hatásának igazolása azonban nem nehéz feladat. Már magában az a tény, hogy a tanítvány vallástanítás közben egységes világfelfogás gondolatához szokik, nem csekély jelentőségű; sokkal fontosabb azonban az, hogy erkölcsi cselekedeteivel ezen egységes világfelfogás szerint igazodik s ezzel jellemfejlődésének alapját nyeri meg. Arról, hogy a

gyermek érzésvilága vallásoktatás közben az *isteni jóság, isteni szeretet, isteni könyörület* eszméivel, a jónak és rossznak ezen eszmék szerint való megitélésével mennyire gazdagodik, ezúttal nem is beszélek. Hisz mindenki, aki a gyermeki áhitat boldog óráira vissza tud emlékezni, tudja, hogy az egész életre kiható érzéseket neveltek emez órák lelkében, melyek őt a későbbi megpróbáltatásokban vezették, erősítették, vigasztalták és fenntartották. És a saját ilyen tapasztalatait, érzéseit, megerősítve láthatja mindenki nap-nap mellett, egy egész sereg olyan intelligens asszony és férfi nyilatkozatával, kik között számosan vannak a tudós világ kitünőségei is.

A vallásoktatás nagy nevelő, képző erejét különben rendesen azok szokták kétségbevonni, akik elég szerencsétlenek voltak olyan vallásoktatók hatása alatt nőni fel, kik egyéni gyarlóságuk miatt tárgyuk nevelői értékét kifejteni, kihasználni nem tudták. Ezen az alapon azonban más tárgyak képző hatását is kétségbe lehet vonni, amint ez gyakran történik is. Nem ritkán halljuk a földrajzi oktatást ócsárolni, mely — némely tanító kezében — nem egyéb, mint száraz név és adathalmaz, holott képző hatása nyilvánvaló; máskor a számtanítás ellen emelik a «lélekölő» vádat, majd a latin hiábavalóságáról beszélnek. Bizonyára rossz latin tanáruk volt azoknak is, kik ma a humanisztikus gimnáziumok ellen hadakoznak.

De mert az ellenkezőre is elég példát találunk, mert kiváló szellemű hitoktatók nagy erkölcsi és szellemi hatásáról tudunk, azért nem sürgethetjük eléggé, hogy a felekezetek a vallás tanítására legintelligensebb, legtanultabb és legmelegebb szívű tagjaikat küldjék ki, akik a tanítási anyag megválasztásában és az előadás módjában a gyermeki lélek képességeihez és a pedagógia alapelveihez alkalmazkodni tudnak s így személyes hatásukkal is növelhetik tárgyuknak kétségtelenül nagy nevelő erejét.

Mert szerintünk — és sokak szerint — a vallásoktatást épen nagy érzés- és akaratképző erejénél fogva kell megtartani az iskolai tantárgyak sorában. Más tárgy által, még az eddig bizonytalan tartalmú *erkölcstannal* sem lehet azt pótolni. Attól

a gyakran hangoztatott vádtól, hogy «értelmetlen magolásra szoktat s ezáltal butít», épen nem kell tartani, mert ez más tárgyak helytelen tanításánál is bekövetkezhetik és az előbb említett egyéni gyarlóságok rovására irandó. Az iskolai vallásoktatás még a «szabadgondolkodást» sem fogja hátráltatni, amit fényesen bizonyítanak maguk a radikálisok, ki valamikor mind iskolai vallásoktatásban részesültek.

Nem *eltörölni* kell tehát az iskolai vallásoktatást, hanem megerősíteni és javítani, tökéletesíteni. Nagy gondot kell fordítani a vallástanítók rendszeres pedagógiai képzésére és egyéniségük, arravalóságuk megválogatására. Gondot kell fordítani a tanítási anyag módszeres feldolgozására is, amiben elsősorban az egyházakra hárul fontos feladat. De a tanítótestület is támogassa mindenütt a hitoktatót módszeres munkájában s ha a tanítási anyag megválasztására nem folyhat is be, a módszeres eljárás tekintetében foglalkozzék a hittanítással a tantestületi ülésekben is.

De még a jó módszer sem olyan fontos, mint a szeretettől áthatott lélek! Lélek legyen a vallástanító tanításában, hogy megtalálja, felébressze, felemelje a gyermek lelkét. Így tanítványai bizonyára nem fognak később a vallástanítás eltörléséért szélmalom-harcot vívni.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A KULTUSZTÁRCA.

(Arcképekkel.)

Az idei költségvetési vita egy érdekes tényre világított rá, a költségvetés rohamos fejlődésére. A kultusztárca költségvetése 1868-ban 2 millió kétszázezer koronára rúgott, 1890-ben 15 és fél millióra, a folyó évben pedig 159 millió koronára emelkedett. A 46 év előttihez képest hetvenszer többet költünk tehát közoktatási célokra, s a 24 év előtti összeghez képest is több mint tízszeres az emelkedés. Pedig olyan sok még a hiány, sok még a szükséglet minden téren, hogy a buzgó kulturharcosok gyakran a zugolódás szavával követelik a többet, követelik a haladást az eddiginél is gyorsabb, rohamosabb mértékben.

Maga az előadó Kenedi Géza dr. is szépen, okosan rámutatott, hogy miért és mire kell ennyi; hogy miért nem lehet több, ezt fejtegetni is alig szükséges.

Erre is rámutatott azonban *Jankovich Béla* vallás- és közoktatási miniszter, kinek arcképét ezuttal bemutatjuk olvasóinknak. Beszédében foglalkozott a közoktatásügy minden fontosabb kérdésével s beszédével nem csupán költségvetésének tételeit okolta meg, bemutatta azt is, hogy felelősségteljes, magas állásból hogyan itéli meg a megoldásra váró feladatokat.

A vallásoktatás kérdésében például a következőket mondja: «Én kizárólag a célszerűségi szempontot nézem s kérdem azt, hogyan van másutt és különösen hogyan áll a vallásoktatás ügye Közép-Európában, pl. a középiskolákban. Valóban mindenütt a kontinensen körülbelül olyan mértékben tartanak vallás-

oktatást, mint ahogy ez nálunk történik. Franciaországot kivéve és kivéve talán Svájcnak francia kantonjait, ahol a vallásoktatás fakultatív.

Ezt látva, kérdem, mi okból haladjunk más uton éppen mi? De ez a törekvés különben is teljes ellentétben áll az eddigi

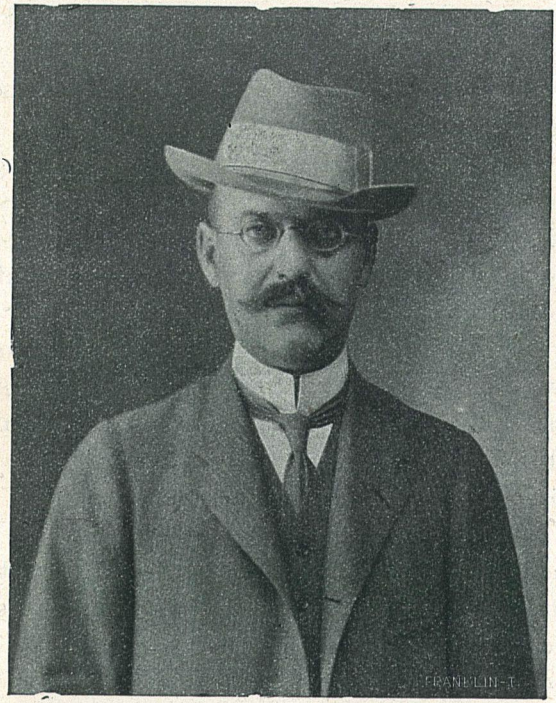

Jankovich Béla.

tradiciókkal, az eddigi tapasztalatokkal, amelyeket gyűjtöttünk s amelyek szerint az eddigi alapokon jó eredményt értünk el. Azáltal, hogy az egyházak, a felekezetek, közreműködtek a közoktatás terén, lehetővé vált az, hogy nemcsak közoktatásügyünk haladt előre oly időben, mikor az állam nem vett részt ennek az ügynek előmozdításában, de egyúttal ma is látjuk léptennyomon, hogy ezzel a kulturális munkával biztosíthatjuk a békét is a különböző felekezetek között.

Mert mindenkor azt tapasztaltam, hogy ott, ahol a kulturális munkában részt vesznek a felekezetek, egymással versenyre kelnek, hogy ki képes nagyobb mértékben a kulturát előmozdítani. Ennek folytán sem kulturális, sem társadalmi szempontból, sem a felekezeti béke érdekében nem tartom helyesnek, hogy a kérdést itt már felvessük és ennek folytán határozottan kijelenthetem, hogy amennyiben egyesek ilyféle tervek megvalósítására törekednének, azokkal a leghatározottabban szembe fogok szállani.»

A nemzetiségi kérdésben a miniszter a béke embere, azt akarja, hogy az idegen anyanyelvüek tanuljanak meg a középiskolában magyarúl, hogy részt vehessenek a közigazgatásban, viszont a magyar fiúk is tanulják meg egy-egy vidék nemzetiségi nyelvét, hogy őket nemzetiségi vidékeken állami és közigazgatási szolgálatra lehessen alkalmazni, hogy azok mint hivatalnokok a néppel anyanyelvén tudjanak beszélni.

A *középiskolai reform* kérdésében elmondja a miniszter, hogy maga is lehetőleg részt vett a Közoktatási Tanács minden tanácskozásán, hogy ismerje az érveket is, melyek alapján a munkálat készül. Nagyjában a következőkben vázolta az elveket. «A középiskolának nem lehet más célja, mint az általános műveltség biztosítása. Látjuk, hogy még azok is, akik az egyetemekre mennek, ott általános bevezetést kapnak, mielőtt velük a szakműveltségre térnek át. Ha tehát az egyetemen is szükséges ily általános bevezetés, annál kevésbé lehető az, hogy a középiskolában egyenesen szaktudást adjunk. Ez teljesen megvalósíthatatlan.

A tudományos ismeretek anyaga, ma a XX. században annyira felgyült, hogy azt egyhamar előadni nem lehet és nem is kivánatos addig, amíg a gyermek bizonyos kort el nem ért. Különben hiába terheljük túl.

Ennek folytán csakis arról lehet szó, hogy általános műveltségi iskolát állítsunk fel, amely főiskolára volna hivatva a fiúkat előkészíteni. Itt kizárandónak vélem a filozófiai tantárgyakat, amelyeket ilyen korban, érettségi előtt a fiú megérteni nem tud, másrészt a társadalmi és politikai vonatkozású dolgokat,

amelyekről szintén csak az egyetemen képesek kellő ismereteket elsajátítani.

Ezzel lehetséges lesz, hogy az a két típus, amely eddig volt: a reáliskola és a gimnázium közelednek egymáshoz és a szélső irányoktól tartózkodva, kiküszöböljük mindazt, ami szak-

Dr. Ilosvay Lajos.

oktatás jellegével bír. Mindnyájan egyetértünk abban, amit több képviselőtársam hangoztatott, hogy a történelem, földrajz és természettudomány egyaránt igen fontos tárgya a középiskolának, s ott tanítandó, úgy, hogy vázát adjuk egyrészt az eseményeknek, a föld felületének, másrészt a természettudomány alaptételeit ismertessük meg.

A fontos az, hogy az iskolában ne ismerethalmazt adjunk, hanem egy áttekintést. Osztályozzuk ismereteinket bizonyos fiókokba és tanuljuk meg azt, hogy azon tapasztalatokat, melyeket majd az életben szerzünk, ezekbe mindig osztályozni tudjuk. Ez a célja az iskolának és ez teszi majd lehetővé, hogy a tanuló-ifjúságot mentesítjük az eddigi túlságos terhektől.

A másik cél az, amely a nyelveknél nyilvánul meg hogy a nyelveket egyrészt pontos kifejezési eszközül használjuk, másrészt, hogy a nyelvek tanulása elősegítse azt, hogy a fogalmakat rendszerbe osszuk be; fejlessze a logikát, és egyszersmind az esztétikai érzéket is az olvasmányok révén.»

Nem korlátozni kívánja tehát a miniszter a nyelvoktatást, különösen «a latint nem akarja kizárni, hanem eredményesebbé tenni» egyrészt azáltal, hogy jobb beosztással, másrészt azáltal, hogy inkább gyakorlati irányban, mint gramatikai módon tanítsák a nyelveket. A felsőbb osztályokban az egyes tanulók hajlamait oly irányokban kívánja a miniszter fejleszteni, amely tehetségünknek megfelel.

A *középiskolai szakfelügyeletet* is kívánatosnak tartaná a miniszter kifejleszteni, ennek azonban ezidőszerint pénzügyi nehézségei vannak. A középiskolák zsúfoltságán a *polgári iskolák reformálásával* óhajt a miniszter úr segíteni, és szaporítani is kívánja a polgári iskolákat, mert azok számát hazánkba a szükséglethez képest kevésnek tartja.

Különösen fájlalja a miniszter azt, hogy a *felsőbb leányiskolák* száma kevés hazánkban, holott a lányok mindenütt iskolába törekszenek, még pedig mert elég leányiskola nincs: a fiúgimnáziumokba. A miniszter nem híve a koedukációnak, azért az iskolák szaporításával óhajt segíteni a bajon. A középiskolai reform kapcsán fog részletesen foglalkozni a kérdéssel és pedig a felsőbb leányiskolák továbbfejlesztésével és a leánygimnáziumok rendszeres megvalósításával. «Ha megengedtük» — így szólt a miniszter — «hogy a leányok az egyetemre mehessenek, szükséges, hogy az egyetemi városokban középfokú oktatásról gondoskodjunk; de kívánatos ez más városokban is, ahol

a lakósság erre nagy súlyt fektet. E tekintetben semmi veszedelmet sem látok, sőt fontos kulturális érdeket látok abban, hogy eleget teszünk azon törekvéseknek, amelyek az országban nap-nap után mutatkoznak. E szükséglet kielégítése azért is fontos, mert azt tapasztaljuk, hogy minél inkább halad a kul-

Gróf Klebelsberg Kuno.

túra, annál inkább el van foglalva a férfi az életküzdelemmel, amely erejét leköti. A nő az, aki otthon a neveléssel foglalkozik; ha képzett nő az, aki ezzel foglalkozik és ha gyermekeinek középfokú oktatását is elő tudja segíteni, akkor azt hiszem, ez kulturális szempontból a fiúk és leányok érdekében egyaránt fontos. Minél inkább fejlesztjük a fiúknál és leányok-

nál egyformán a szellemi képességet, annál gyorsabban haladhatnak a kulturában, már pedig ez az egyetlen biztosítéka a középosztály további fejlődésének és szaporodásának.»

Nyilatkozott még a miniszter a közoktatás más fontos kérdéseiről is — építkezések, tanári statusok rendezése stb. — s mindenütt és mindenben nemcsak a legteljesebb tájékozottságot, de a legmesszebb menő jóindulatot s a magyar kultúra fejlesztésében a legtisztább, hazafias lelkesedését juttatta kifejezésre.

Nagy tervek megvalósítása előtt áll: új egyetemek felállítása, fejlesztése, középiskolai, polgári iskolai, leányiskolai reformok munkája vár reá. A költségvetési beszédjében megnyilatkozó nagy tudása, jóindulata és lelkesedése biztosítékot nyujt arra, hogy e nagy terveket hazánk kultúrájának javára, sikeresen fogja megoldani. A miniszter nagy egyéni értékein kívül azonban más biztosítékunk is van e sikerre a miniszter kitünő munkatársaiban, a közoktatási miniszterium jelenlegi államtitkáraiban, dr. Ilosvay Lajosban és gr. Klebersberg Kunóban, kiknek arcképét ezúttal szintén bemutatjuk olvasóinknak.

Dr. Ilosvay Lajos a miniszteriumban az egyetemi és középiskolai ügyeket vezeti s mint európai hírű tudós és kiváló tanár egyaránt hivatott nagyfontosságú feladatának megoldására. 1883 óta volt a műegyetemen a kémia tanára, tagja volt a Közoktatási Tanácsnak és a Középiskolai Tanárvizsgáló bizottságnak. A főiskolák és középiskolák szükségleteit közvetlen közelből ismeri, a tanárság küzdelmeit megérti, törekvéseit méltányolja. A középiskolai reform munkálataiban miniszterével együtt kiveszi a részét s hogy az új egyetemek szervezésében még a részletmunkákban is olyan teher nehezedik vállára, mely csak az ő szívós munkabírásával, rendszeres munkabeosztásával s nagy áttekintő, összefoglaló erejével viselhető el. Joggal tekint munkásságára ebben a tekintetben is reményteljes várakozással a tanárság és az egész nemzet.

A népoktatás ügykörét gr. Klebersberg Kunó, adminisztrativ államtitkár vezeti, ki a közigazgatási birói székből hágott az államtitkári polcra. De népoktatási ügyek intézésében nagy

gyakorlatot szerzett — mielőtt közigazgatási biróvá lett — a miniszterelnökségnek azon osztályában, mely az idegenben élő magyar honosok gondozását és védelmi ügyeit intézi. Éveken át vezette igaz lelkesedéssel ezt az osztályt s nagy tevékenységet fejtett ki a horvát-szlavonországi, boszniai és hercegovinai magyarok nemzeti védelmében és irányításában. Ezen országokban élő magyarok nemzeti védelmére szervezett *Julián*-egyesületnek ő volt a lelkes ügyvezető igazgatója. Iskolákat szervezett, tanterveket készített az idegenbe szakadt magyarok gyermekei részére s a felnőtteknek naptárakat iratott, analfabeta-tanfolyamokat és előadásokat rendeztetett s magyar nyelvű népkönyvtárral ajándékozta meg őket; fiukat magyar iparosokhoz hozta haza tanoncokul, hogy magyarságukban ezáltal is erősebbé, ellentállóbbá tegye őket.

Az a nemes, hazafias lelkesedés, melyet kisebb körben a magyar iskolákért kifejtett munkásságával gr. Klebersberg Kunó tanusított, a legerősebb biztosíték arra, hogy a magyar népoktatásügy nemzeti szellemben való kiépítésén fáradságot és megalkuvást nem ismerő erővel fog dolgozni. Volt alkalmunk hallani a tanítóképzés fejlesztésére, a nőnevelésügy javítására vonatkozó terveiről s hisszük, hogy eddigi működésében kifejtett nagy szervezőképessége itt is fényes eredmények kivívására fogja segíteni.

Jankovich Béla közoktatási miniszterünk, közoktatásunk nagy szerencséjére igen-igen jól választotta meg államtitkárait. Most mikor a költségvetési vita alkalmával az alkotásra váró feladatok hatalmas perspektiváját látjuk, szívből kell kívánnunk, hogy a politika ne zavarja meg — mint már annyiszor — a közoktatási miniszternek és államtitkárainak a magyar kultúra javára végzett kitünő munkáját s működésük állandóságával adjon alkalmat korszakos fontosságú terveik keresztülvitelére.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

A GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSÉRŐL.

I.

Jövendőmondó cigányasszony jóslatait megmosolyogja a józaneszű ember és babonának minősíti a jövőbe és messzirelátás minden formáját, a klasszikus-kor orákulumaitól a modern chiromantikus művészetéig. Vannak sokan, kik a vallási erkölcsbe ütköző kívánságnak érzik a jövőbe látni akarást, mindenesetre pedig rá van sütve a «lehetetlenség», az «abszurdum» bélyege az ember ezen ősrégi törekvésére.

S amellett átvette csöndesen a cigányasszony primitiv tudásának s az álomlátó papnő kezdetleges sejtéseinek a fonalát a tudomány, a nyilt szemű és világos szavú, amely mind sikeresebben próbál a jövőbe látni s az életet környező homály messzeségeibe.

De a tudományosan nem képzett emberek tömege is folyton néz a jövőbe, ki többet lát meg belőle, ki kevesebbet. Sőt az emberi elmét éppen ezen jövőbe- és messzirelátási képessége szerint osztályozzuk magasabb vagy alacsonyabb rangba, öntudatosabban vagy ösztönszerűbben élők csoportjaiba.

Vagy nem a logikailag helyes következtetés próbaköve-e az emberi elme élessége és mélységének?

S nem-e jövőbe és messzirelátás-e a következtetés?

Az ablakból látom, hogy esik az eső és mindjárt tudom, hogy ázik a széna odakünt a réten. Pedig ezt már nem látom, csak következtetési képességem toldja meg ennyire szemem látóképességét — egészen a távoli rétig — s adja nekem az ott ázó szénáról való tudást.

Ha azt mondom, hogy a jövő héten színes lesz és puha a ma még kemény barack, úgy jövendőt mondok. A multak tapasztalataiból következtetek a jövő eseményeire és tudok biztosan olyan dologról, ami a jelenben nincs.

Az ilyen — térben távolba, időben multba-jövőbelátás, amelynek ez a példa egyszerű mindennapi működését mutatja csak — az emberi értelem legelvontabb és valóban legnemesebb képessége.

Ha egyáltalán fejlődésképes az ember elméje — s hogy az, látjuk minden egyes emberen — úgy feltétlenül fejlődésképes kell hogy legyen következtető-tehetsége is, gondolkodásának ezen tiszta megkristályosodása. Hinni szabad tehát, hogy az ember sokkal igazabban és sokkal messzebbre fog egykor következtethetni, mint ma, hogy mind tökéletesebben fog a jövőbe látni s az élet messzeségeibe.

Messze homályos multban kezdette már próbálni az ember, hogy élete megismert, tapasztalt tényeit egybevetve, nem találhatna-e útat az *ismeretlenbe*, hogy nem tudna-e következtetni az élet mindjobban megismert fizikai tényeiből annak kézzel meg nem fogható, öt érzékkel meg nem érezhető törvényeire és magyarázatára.

Ami következtetés a földi élet fizikai színvonalán történik, annak igaza előbb-utóbb mindig bebizonyítható és kipróbálható. Kimehetek a rétre és megnézhetem, hogy ázik-e a szénám igazán, ahogy azt feltettem volt, a jövő hét elérkezése pedig meg fogja mutatni, puha lett-e és piros a barack, amelyről ezt jövendőltem. A lángeszű felfedező legmerészebb következtetéseit is be kell hogy igazolja a pontosan sikerült kisérlet.

S miután így lépésről-lépésre kipróbált úton halad, mérhetlen nagy útat is tett meg az ember pozitiv tudása.

De ha gondolkodása elhagyja a tapasztalat útján megismerhető élet terét, akkor — egyetlen útvonalát, a matematikait kivéve — sehol sem tudja többet bebizonyítani következtetései helyes voltát.

Amint a földi élet fizikai színvonalán kívül eső ismeret-

lenbe vezetnek azok, nem mehet utánuk a sejtései beigazolódásáért remegő ember s nem hozza eléje azok bizonyítását a feléje hömpölygő jövő sem. Az itt felfedezett vagy felfedezetteknek vélt igazságait, bár inspirációknak érezte és természetfölötti erők sugallatának csillogó mezébe takarta légyen őket, még sem tudja ma sem, hogy igazak-e és miképen azok és mennyiben?

Ma is, sőt ma még inkább, mint az ember fejlődésének primitivebb korszakában — amint gondolkodása az empirikus módon meg nem ismerhető igazságok keresésének terére lép — mintegy ingó talajon kell tovamozognia. Valami határtalan, homályos, zavaros ürben, amelyben minden lépést a bizonytalanság érzése s a kételkedés visszariasztó töprengése kísér. Viharok dúlnak ez elvont térben is és forgó szelek söpörnek végig rajta, amelyek lerombolnak koronkint mindent, mit már-már szilárd alapnak, járható útnak véltek a szellemi élet fáradhatatlan vándorai.

Bizonytalanságot pedig nem bir el a gyengébb emberi elme ma sem s nem birta el az ember fejlődése kezdeteiben. Amint egy hatalmas értelem útat talált a forgatagban és megpihenő helyet — valami következtetést, amely megegyezett az élet akkori pozitiv ismeretével és bizonyos fokig magyarázatát adta annak — fellélegzett az utána törtetők serege s azt gondolta: célponthoz ért. Megnyugodott az ember abban, hogy érti immár az életét s mindenkép igyekezett ezt a jóleső hitet megerősíteni. Tan és vallás lett belőle, törvények és szokások egyaránt tiltották az értelem gondtalan megnyugvásának a megbolygatását.

Azonban az emberi elme nőtt tovább és tovább nőtt az élet fizikai tényeinek a megismerése. Jöttek újabb gondolkodók, kik észrevették, hogy ez a megnőtt megismerés immár meghazudtolja az előbb dönthetlen igazságoknak vélt következtetéseket. S jöttek utánuk mások, kik az új tudásnak megfelelőleg az élet új magyarázatát alakították ki. Amazok romboltak, ezek pedig építettek s mindig ismétlődtek ezek a folyamatok az emberi gondolkodás fejlődésének történetében.

Mikor figyelmes lett az ember tudásának roppant hala-

dására s meglátta, hogy épen ezen tudása rombolja le újra meg újra hiteit, elfogta a hatalmi mámor egy neme, azt vélte, kezében tartja már a mindent-tudás lehetőségét. Lázasan tépte szét az élet soká elfogadott magyarázatainak, a dogmatikus hiteknek korlátait s összetévesztve a két tért, amelyben gondolkodása mozogni tud, azt hitte: az élet fizikai tényeinek megismerése útján meg lehet találni annak elvont magyarázatát, ha ma nem, hát holnap már bizonyosan.

Ám az élet fizikai színvonalának még oly pontos ismerete mindig csak alap marad, amelyről az elvont tudás felé emelkedni, amelyből kiindulva az élet elvont magyarázatát keresni lehet. S a mai természettudomány, óriás méreteivel sem lehet más, mint hangyaszorgalommal készülő, homokszemenkint összehordott alapja egy oly épületnek, amelynek kupolája — a ráépített következtetések összefoglalása — messze fölötte kell hogy álljon majdan az élet azon megnyilatkozásainak, amelyeket öt érzékünkkel percipiálhatunk.

Ma már kezdi belátni az ember lohadó reménnyel, hogy a tudás terén is, amit célpontnak látott, új ösvények kezdete volt s amikor azt hitte, a legközelebbi felfedezés után mindent kell tudnia, íme a legközelebbi felfedezés új talányok sorozatát nyitotta meg előtte.

Az élet régi tradicionalis magyarázatainak elfogadhatóságát lerombolta a pozitiv tudás haladása, az új magyarázat ezen haladáshoz füzött reményét pedig szétmorzsolta immár a tudás terének folytonos tágulása, az elérhetőnek vélt határ mind messzebb tünése.

S az ismételt rombolások nyomasztó hatása alatt vagy visszafordult az ember értelme az elhagyott magyarázatok felé, minden logika ellenére, vagy próbált megnyugodni abban a dacos feltevésben, hogy az életnek *nincs* elvont magyarázata. Mindkét lépés erőszakos félreháritása az immár nehéz munkává vált továbbkeresésnek, erőszakos megtagadása az elvont gondolkodás magasztos rendeltetésének.

Szerencsére azonban az emberi elme fejlődésének hatalmas

sodrában a megállás lehetetlen s minden visszafordulás ideiglenes lehet csupán. Hiába minden belemélyedés az élet fizikai színvonalának tanulmányozásába, hiába minden erőlködés a régi tanok felélesztésére, a gondolkodás ezeknél megmaradni nem tud. S bár ma is csak homályban és bizonytalanságban tapogatózva keresheti, mégis feltartózhatlanul keresi tovább az ember életének elvont igazságait.

És a logika növekedő fényében lassanként szemébe tud nézni annak az új meggyőződésnek, hogy végső célpontot, tökéletesen kielégítő magyarázatot, az egész igazság tudását nem hogy megtalálni, de ma még elgondolni, még megérteni sem képes.

Mert az a nagy háborgó tér, amelyre az ember gondolkodását égető tudnivágyása vezette, az maga a végtelenség, az a tétovázó előremozgás, amelyet megkezdett itt, a végtelenség felé viszi az elméjét. S a «végtelenség» oly fogalom, amelyet könnyen kimondjuk bár, mégis tudjuk, hogy felfogni és megérteni lehetetlen. Oly tudás, amelyet meg nem ismerhet, magáévá nem tehet ma még emberi elme.

Az élet végleges magyarázatát pedig csak úgy birhatnók, ha ismerhetnők a végtelent, amelybe lenyulnak gyökerei; a végtelent, amelybe elvész sudara.

A tökéletes megértés, az élet egész megismerése a megérthetlenség oly távolságaiban gondolható csak ma, hogy az emberi tudnivágyás teljes kielégítéséről, a gondolkodás végleges megnyugvásáról szó nem lehet.

Azonban azért az ily megismerést nem kell *véglegesen* lehetetlenségnek, örökké elérhetetlennek vélni. Amint vissza nem rettenti többet az ember gondolkodását az új méretek szédítő nagysága s nem menekül előlük a primitiv hitnek vagy a tiszta materializmus szűk korlátaiba; megláthatja azt is egész világosan, hogy a végtelenség megismerése felé haladt a multban, haladhat a jövőben szellemi erejének fönséges fejlődése.

Ez a látás lehet csak alapja az elvont igazságokat kereső gondolkodás rendszeres, rendezett és disciplinált előrehaladásá-

nak. Mert csak annak tudása, hogy előrehaladni lehet, de célt találni nem — még beláthatlan időkig nem — adhatja meg a türelmet egyrészt, másrészt a kitartást, mely az *előremozgás tökéletesítését* eredményezheti.

Türelem és kitartó munka árán haladhat majd az ember értelme biztosan, tévedések és katasztrófák és kimerítő harcok elkerülésével az elvont eszmék kavargása közepett. Ezek segítségével keresheti a pillanatnyi pihenőhelyeket, előrezúgó forgatagoknak nyugalmas középpontjait, amelyeken megállhat új erők gyüjtése végett. S türelmes kitartó munka árán tanulhat egyensúlyozott előrehaladást; biztos, öntudatos emelkedést a végtelenben.

Senki sem érzi jobban a fegyelmező ritmus, a szigorú vonal szükségességét, mint aki a színek és hangok tömkelegében tud duskálni.

Senki sem érzi jobban ugyanily, az elmét fegyelmező rend és törvény szükségességét, mint aki leoldotta róla az előítéletek minden láncát és érezve öntudata bontakozó szárnyait, minden fék és mankó nélkül próbál előrehaladni az elvont gondolkodás terén.

Mélyen, nagyon mélyen gyökerezik emberveltünk legbenső lényegében a rend magas értékelése, a rend megértésére s annak helyes alkalmazására való törekvés.

S valahol szemünkbe tünik az életben a rendezettség valamely megnyilatkozása, mindig nyomon fogja követni az a feltételezés, hogy ezen törvényszerű rendnek kell hogy legyen oka is és célja.

Mennél jobban nő az élet — minden élet — berendezkedésének csodás törvényszerűségéről való tudásunk, annál erősebben fakad belőle a hit, hogy az életnek — minden egyes életnek s valamennyinek együtt véve — a berendezkedés nagyszerűségéhez mérten az általunk belátható színvonalon kívül fekvő Célja van és Oka.

Az élet rendezettségének megismerése felé való gyógyíthatatlan törekvésünk, annak célja és okában való elpusztít-

hatatlan hitünk legjobban bizonyítják ezen cél és ok létezését, legbiztosabban teremtik meg összeköttetésünket azzal. Ahogy az élőknek világosság utáni vágya teremtette meg a szemet a fejlődés kezdeteiben. S nem fejlődött volna ez a látószerv, ha nem lett volna világosság, melyet megláthasson.

Amint pedig minden egyes életnek s az összes életeknek együtt véve van célja és oka, kell hogy legyen egységes törvénye, amely a sok milliárd élet milliárd célját összeegyezteti, amely a sok milliárd életet egy célhoz alkalmazza.

Bárminek nevezzük az élet ezen egységes törvényét, lényegében mindig egy és ugyanazon általunk fel nem foghatónak azt a halavány visszfényét értjük, amelyet meg tudunk sejteni s amelyet a primitivebb elme egy mindenek fölött hatalmas konkrét egyén tetszés szerinti akaratának formájában tud legjobban elgondolni, az előrehaladottabb gondolkodó pedig a mindent átható, a végtelen öntudatos intellektus elvont fogalmában. Helyesen nevezi az utóbbi tehát — ha beszélnie kell arról, amit szó ki nem fejezhet — mégis Logosnak.

Az ember elvont gondolkodása legfinomabb virága azon törekvésnek, mely az örök Logos megismerése felé viszi elméjét. Mennél sikeresebb ez a törekvés, annál jobban közelíti meg az ember értelme a végtelen értelmet, más szóval mennél logikusabb a gondolkodása, annál hasonlóbb a végtelen Logoshoz.

Logikus gondolkodás a szavak értelme szerint a legtökéletesebb gondolkodást jelenti tehát, amelyre emberi elme képes.

S a logikailag helyes következtetés e szerint a legigazabb következtetés, amelyet az ember gondolkodása valamely adott tényezőkből le tud vonni. Miután emberi elme munkájáról lehet csak beszélnünk, egész helyesen elhagyható a fokozat s azt mondhatjuk, hogy minden következtetés, amely logikailag helyes, egyben feltétlenül igaz kell hogy legyen.

Az élet fizikai színvonalán ma már semmit sem következtet az ember úgy, hogy be is ne bizonyítsa feltevéseinek logikailag korrekt voltát. A be nem bizonyított feltevéseit hipothéziseknek nevezi, megmondva ezáltal, hogy azokat igazságoknak tekinteni

még nem szabad, míg igazuk a kísérlet vagy tapasztalat útján be nem bizonyult. Ezen a módon lassan bár, de feltétlenül logikusan halad előre az ember pozitiv tudása.

De mennél előbbre halad, annál nyugtalanabban keres útat a háttérbe szorult elvont gondolkodása, melynek az volna a rendeltetése, hogy megelőzze a tudást merész szárnyalással, hogy a tudásból kiindulva azon felül emelkedjék és új következtetésekket találjon az élet elvont színvonalán, azon a színvonalon, amelyen a feltevések igazát *tapasztalatilag* bebizonyítani lehetetlen.

Mindeddig épen ez a lehetetlenség szegte szárnyát az elvont gondolkodásnak, mióta pozitiv tudása megtanította az embert a hibás következtetések, a fantasztikus teóriák, a céltalan hipothézisek perhorreszkálására. Az ember gondolkodása fél a valótlanságoktól, a logikátlanságtól és szeretne bizton járni.

Mintha valami új tudásra volna itt szükség, a bebizonyítás oly módjaira, amelyek pótolhatnák a tapasztalatot, oly törvények ismeretére, melyek betartása bizonyíthatná a gondolatmenet logikus voltát.

Talán bontakoznak is ma már ezen új tudás körvonalai. Minden homokszemnek lehet értéke összeállításánál, azért hordom elő a magamét, a nagy gondolkodók nagy gondolatainak összevetésénél találtat.

Kis-Sennye. *Békássy Istvánné.*

AZ ÁLLATOK LÉLEKTANÁBÓL.*

Aki figyelemmel kiséri azt a lázas tevékenységet, mely ma a legkülönbözőbben fogalmazott lélektani problemák körül foly a tudományos kutatások mind kísérleti, mind elméleti tartományaiban, azt könnyen foghatja el bizonyos aggodalom ennek a száz helyen kikezdett tudománynak a jövője iránt. Egymást nem értékelő iskolák hoznak egymásnak ellentmondó eredményeket, használnak a kutatásban ellentétes föltevéseket és halmoznak a legkülönbözőbb forrásokból vett tény-gyüjteményeket.** De a ki belemegy ebbe az útvesztőbe, megpróbálja sorra azonosítani magát mindenik iskola tanításával s így valamennyit belülről ismeri meg, az azzal a benyomással tér meg közülük, hogy függetlenségük nem teljes, hogy problémáik mély rokonságban vannak, hogy itt a sokféleség mögött kezdődő rend lappang s hogy szélsőségtől-szélsőségig nézve, a nyálkiválasztás reflexének tanulmányozásából kiinduló pszikológiát erős kötelékek füzik az abszolut én közvetlen megélésére alapított lélektanokhoz.

Növeli a tarkaságot, hogy a lelki jelenségek tanulmányozásának területe is sokat tágult az utóbbi évtizedek alatt. Nemcsak az egészséges ember lélektanára vagyunk ma kiváncsiak, hanem a betegére is, a bűnösökére is, keressük a primitiv népek, a gyermekek, az állatok lélektanát s a patopszikológia, a

* A Társadalomtudományok Szabad Iskolájában tartott előadás.

** Ezt a munkásságot próbáltuk vázlatosan ismertetni *A mai lélektan főbb irányai* című két füzetünkben.

gyermek- és állat-lélektan nem egy ponton nyujt a tudománynak kedvezőbb keresési feltételeket, mint aminőket a normális ember lélektanában találhatunk. E munkatartományok közül ma a legelemibbet választjuk ismertetésre, az állatpszikológiát s annak is csak egy-két főirányát, melyekben eddig legmesszebb jutott el a tudományos kutatás.

Mikor az állatok lélektanára kiváncsi tudós munkába fog, először is egy leküzdhetlennek látszó problema állja el az útját: más eszméletet kell megismernie, mint az övé. Ez a problema kevesebb súllyal ugyan, de már az emberi lélektan első kérdései között jelentkezik: a pszikológusnak csak saját eszmélete áll rendelkezésére s minden kijelentés, mely az összes emberi eszméletekre mond ki valamely igazságot, azt a sohasem igazolható indukciót foglalja magában, hogy embertársaink eszméleti világa nagyjából olyan, mint a magunké. A normális lélektan ennek az indukciónak értékelését kitolja a filozófiába s a maga részéről alapvető posztulátumként fogadja el igazságát, azaz úgy kísérletez és okoskodik, mintha az emberi eszméleteknek legalább is alapgépezete azonos volna.

Az állat-pszikológiában a kérdést nem lehet posztulálással eldönteni, mert kétségtelen, hogy a fejlődés lajtorjájának különböző fokain lévő állatfajok eszmélete nem olyan, mint a mienk, sőt egymáshoz sem hasonlítanak. Bizonyos, hogy a hangya eszmélése egészen más, mint a házi kutyáé s ez viszont egészen más, mint a tengeri csigáé. A különbségek óriásiak lehetnek, oly nagyok, hogy bár minden tapasztalásunk analogiás úton arra a következtetésre juttat, hogy nem csupán az ember eszmél, hanem az állat is és folyton lemenő sorukban nem tudjuk, hol kellene megállnunk a folyton tompuló eszmélet föltételezésével, mégis oly bizonytalanok az erre vonatkozó adatok és következtetések, hogy talán meg kell elégednünk az állat *viselkedésének* tanulmányozásával, lemondva arról, hogy kíséri-e azt eszmélet vagy nem.

Ez a nehézség két táborra osztja az állatpszikológusokat. Az egyik elfogadja az analógiás következtetést s az önmagában

elérhetetlen állati eszméletet az állat külső megnyilatkozásaiból próbálja kiolvasni: *összehasonlító lélektant* csinál. Az emberi viselkedések és eszmélések összefüggéséből kiindulva a megfelelő, de alsóbbrendű állati viselkedésekhez megfelelő alsóbbrendű eszméléseket gondol. A másik iskola fölöslegesnek tartja ezt az ismeretlenre, sőt a maga közvetlenségében megismerhetlenre való következtetést és megelégszik azzal, amit lát. Nem kíváncsi az állat eszméletére, csak viselkedésére. Az állat lélektanát az állati test mozgástanának fogja fel. Ezt a mozgást ő is magyarázni próbálja, de nem eszméleti okokból, hanem fizika-kémiai okokból származtatja le. Mégis lélektannak nevezi magát, mert úgy véli, hogy az állat egész «lelke» viselkedésébe ömlik s ennek tanulmányozásával megtudtunk mindent, amit lélektanából tudhatunk.

Tehát ugyanaz a kettőség *eszmélettan* és *viselkedéstan* között, mint az ember lélektanában. Csakhogy az ellentét élesebb, mert formális okoskodások segítségével a viselkedéstani álláspontot annyira a végletekig lehet vinni, amennyire az ember lélektanában az eszmélettani irányzat az egyes emberek belső világának elszigeteltsége miatt nem vihető.

A viselkedéstani típust legszélsőbb állásfoglalásában *J. Loeb* iskolája képviseli. Loeb és tanítványai az állati test mozgásainak alapkomponenseit keresik, melyekké az állat minden mozgása szétbontható, más szóval azokat a külső hatásoktól meghatározott elemi mozgásokat, melyek bizonyos módon kombinált együtteséből az állat tényleges mozgásai, mint eredő mozgások származnak. Ezeket az elemi mozgásokat is néhány alaptendenciára vezetik vissza.

Legegyszerűbb a *tropizmus*, az állatnak az a hajlandósága, hogy szembefordúljon a reáható fizikai hatókkal, vagy hátat fordítson nékik mindkét esetben úgy, hogy *két szimmetrikus oldalát a hatás egyformán érje.* Az odafordulás vagy elfordulás szerint pozitiv vagy negativ a tropizmus a kérdéses fizikai hatóval szemben.

Azonban nem minden szembefordulás tropizmus. Az erdő-

ben eltévedt ember nem pozitiv heliotropizmusánál fogva megy a világosság felé, hanem mert embereket sejt körülötte. Ha két fényt lát, kiválasztja az egyiket s odamegy. A pozitiv heliotropizmusú állat a két egyenlő fény összekötő vonalának középpontja felé megy, mert így marad két szimmetrikus fele egyenlő megvilágításban. A tropizmus-kérdést viviszekcióval is el lehet dönteni. A fényforrás felé haladó állat egyik szemét kioperálom. Ha azontúl is egyenesen a fényforrás felé megy, akkor nem tropizmusa vitte a fény felé; ha azonban körben mozog a fény körül, akkor tropizmus viszi, mely most az elsötétedett oldal miatt tévedésbe ejti saját megvilágítottságára nézve.

A tropizmus nem pszikológiai, hanem tisztán biológiai fogalom; magyarázata a szervezet nagyobb kémiai aktivitása egyik oldalon, mint a másikon, mely mindaddig fordítja a szervezetet, míg az a fizikai hatást szimmetrikus részein egyenletesen nem kapja. A tropizmus viszonyba hozhatja a szervezetet fénnyel (heliotropizmus) földdel (geotropizmus) különböző a szervezetet érdeklő anyagokkal, melyeket táplálékoknak nevezünk (kemiotropizmus).

A tropizmusok egyetlen mozgás-irányt szabnak ki a szervezetnek. Velük közvetlenül kapcsolatos az a reakció-forma, amit *differenciális érzékenységnek* nevezünk. Ez abban áll, hogy mihelyt az állat körül akár mozgás közben, akár nyugalmi állapotban valamely őt érdeklő hatás megváltozik, az állat is változtat mozgás-irányán. A házi poloskának negativ heliotropizmusa van. Ha sötét hely felé mozogva az árnyék szélére ér vagy elébe fény kerül, megfordul. Ha egy hazafelé menő hangyát, melynek jobbszemébe süt a nap, meg akarok fordultatni, elég a jobboldalon elzárni tőle és balról tükör segítségével rávetíteni a napot. Addig fog ebben az irányban haladni, míg az ernyőt s a tükröt el nem veszem, hogy a nap megint az eredeti oldalról érje; ha ezt megtettem, visszafordul és folytatja eredeti útját. A fizikai hatók *különbözésére* reagáló viselkedéseket sorozzuk a differenciális érzékenység rovatába.

A harmadik és legszövevényesebb alaptényezője az állati

mozgásoknak az *asszociativ sejt-emlékezet*. Ha bizonyos fizikai hatáscsoportokra néhányszor együtt reagált az állat, akkor ezt az együttest máskor egyik hatás jelenlétére is hajlandó végigjátszani. Sikerült elérni, hogy egy akvárium halai csengőszóra mind a táplálék beszórás szokott helyére jöjjenek, mielőtt a táplálék még odatétetett; hogy egy kis villamos lámpa bemerülésekor egy üvegcsőbe ússzanak, melyben a táplálék szokott megjelenni. De még egyszerűbb állatokon, molluszkákon is tapasztalható asszociativ-emlékezet. Mikor a patella (tengeri kagyló) elmozdul a sziklán, hogy táplálékot keressen, mozgása közben csak oly sziklafelületeken áll meg, melyeknek hajlása ugyanaz, mint megszokott helyéé; tehát testében kell őriznie rendes térbeli helyzetének organikus nyomait.

Amint az állatok sorában a magasabbrendűek felé megyünk, az asszociativ sejt-emlékezet mind nagyobb fontosságot nyer és mindjobban födi a tropizmusok és a differenciális érzékenység megnyilatkozásait. Az asszociativ-emlékezet ugyanis a szervezet alkalmazkodó képességének forrása, az állatot a változó körülményekhez idomító új tevékenységek alakítója.

Ezekből az elemekből próbálja megérteni a Loeb-féle iskola az állat legváltozatosabb cselekvéseit, ezekből magyarázza ki az ösztönéletet, érzetek és mozgások e változatos szövevényét. E kutatásokban az állati lélek problemája azonos az állati testnek, mint önmagát fejlesztő cselekvő műszernek problemájával. Olvasunk ugyan itt is érzetekről, tanulásról, emlékezetről, figyelésről stb., azonban e kifejezéseknek nem szabad eszmélettani jelentést tulajdonítanunk. Mikor a halak hang-érzeteiről van szó, ezen csak azt kell értenünk, hogy az általunk hang gyanánt felfogott rezgések hatására valami módon a halak is reagálnak, pl. enni jönnek; mikor emlékezésről hallunk, ez azt jelenti, hogy az állat bizonyos mozgás-sorozatokat, melyeket eleinte csak lépésről-lépésre való ösztökélésre végezett, most magától végez, vagy bizonyos cselekvéseinek kivitelére alkalmas tárgyakat «felismer», azaz másként bánik velük, mint a többivel. Pl. a remete rák inkább az üres kagylóhoz megy, melyben el-

rejtőzni szokott, mint a tömör kavicshoz, bár kagyló híjján a hasonló alakú kavicsot is körültapogatja, nyilást keresve rajta, melybe potrohát bevihesse; a tanulás e kutatásokban csak az egyszer már végbevitt cselekvések másodszori gyorsabb és könnyebb végbevitelét jelenti, pl. a labirintusba tett táncoló egér, mely a világos kártyával jelzett folyosókban néhányszor már elektromos ütést kapott, mind nagyobb biztossággal választja ki a sötét kártyával jelzett folyosót, melyben ennivalót szokott találni.

A szintén idesorozható orosz iskolára, melynek kutatásait egyik mestere *reflexológia* néven foglalja össze (Bechterew) s melyről mint az ember lélektanában is nagyfontosságú iskoláról, beszámoltunk máshol (Huszadik Század 1914 március. *Objektiv lélektan*), itt nem akarunk kiterjeszkedni. E helyett legközelebb az állatpszikológiának másik irányzatát mutatjuk be annak egyik legérdekesebb képviselőjében: Hachet-Soupletben, aki az állatidomítók dresszúra-módszerét emelte tudományos értékű kutató-eszközzé.

Budapest. *Dr. Dienes Valéria.*

TUDAKOZÓDÓ IRODÁK.

Azokról a tudakozódó irodákról óhajtunk beszélni, melyek a nőegyesületek keretében állnak fenn.

Az ilyen iroda olyan intézmény, ahol felvilágosítást adnak, felvilágosítást a nő kiképzéséről és megsegítéséről, alkalmazásáról és munkájáról; ahol törekszenek rá, hogy semilyen eredmény se maradjon elszigetelt és maradi, hanem minden vigyen áldást, tökéletesedést sokfelé, ahol adnak életbölcseséget, amennyire az csak adható és ahol az okosságot megtoldják szívhezszóló, gyengéd szeretettel.

Mi magyarok sok eszközzel és sok tervvel dolgozunk rajta, hogy necsak felvilágosításaink legyenek tervszerűek, hanem hogy aki tanácsot kapott, az már előre kötelességének érezze a későbbi beszámolót, legalább bizonyos meghatározott szempontok szerint. Számítunk rá, hogy aki így lerója a háláját, az öntudatosabbá teszi az életét és szükség esetén újra megjavítja újabb információval; emellett illetékes köröknek okulást nyújt, a jövő generációnak tanulságul szolgál.

Azután a jól szervezett beszámolói szokás némi kölcsönösséget teremt a tudakozódás terén; igen alkalmas rá, hogy táplálja a meleg érzéseket és a hűséget. Mindjárt az első lépésnél erősen felhívja a figyelmet az önmegfigyelésre, később munka közben is éberségre lelkesít, mindezt azért, hogy majd a legfontosabb tapasztalatokat közzétegye.

A tudakozódás kérdése most azért aktuális, mert a *Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége* nagy körültekintéssel foglalkozik vele, hogy *megnyisson egy ilyen irodát.*

A körültekintéshez hozzátartozik nemcsak az, ami nálunk

van, hanem a sok német és osztrák Auskunftstelle is. Ezek köréből adatokat gyüjtöttünk. A gyüjtést nagyon megkönnyítette, hogy a testvérszövetségek kérdéseinkre azonnal feleltek, még pedig a leglelkiismeretesebben. Megküldtek gondos összeállításban minden olyan nyomtatványt, ami elveikről és ügymenetükről lényeges tájékoztatást nyújt. Egész kis irodalom áll már rendelkezésünkre! Szinte kötelességünk, hogy ezekből a ránkbízott tudosításokból kiemeljük a legfontosabb pontokat és azt olvasóink tudomására hozzuk.

Németországban annyi már a tudakozódó iroda, hogy Berlinben hatalmas kartell vált szükségessé nagy központi orgánummal. Ide futnak össze a szálak és innen indulnak egyetemes körútra kellő feldolgozásban az új vivmányok. Azért tartanak így össze, mert magában Berlinben majdnem huszan vannak, vidéken pedig hatvanon felül. És ezekben még nincsenek is benn azok, akik nem egyesültek! Sokat veszítenek tájékozottságukból és frisseségükből, ha egyedül dolgoznak, nem is szólva olyan helyekről, ahol semmi sincs és ahol a teljesen egyéni dolgokat is a kartell intézi.

Megesik, hogy egyesek még vidékről még visszautasítás esetén is újra csak a központhoz fordulnak, ha van is lokális tanácsadójuk: otthon szégyenkeznek. De ez különösen akkor fordul elő, ha privát-lakásra kell menniök! Mindig hangoztatják a hangadó körök azt a főelvet, hogy a vidék alkalmazkodjék a helyi viszonyokhoz. Ha alkalmazkodik, akkor felette állhat a fővárosnak a speciális viszonyok megitélésében. Fontos elvük még, hogy élőszóval jobban kibeszélhetik magukat és inkább elejét vehetik a félreértésnek meg a tévedésnek. Különösen a nyomtatott pályaválasztóról hangsúlyozzák, hogy szakembernek való, aki sok egyéni tapasztalattal alkalmazza, aki nagyon megeleveníti. Úgy látszik, erre meg sem említik az írás előnyeit, nem is hivatkoznak a nagyobb alaposságra, a szabatosabb tömörítésre stb. Talán még beszédbeli kiegészítéssel is feleslegesnek tartják, vagy legalább nem mernek tőle sok jót remélni. Tüzetes gondot fejtenek ki, ha az ország határán túl kell valakit el-

helyezniök; ilyen esetre vannak félreérthetetlen, részletes szerződési formuláik és azokat lefordították sok nyelvre.

Ugyanilyen világos stílusban a kartell elnöke két lapot is szerkeszt az általános érdekekről. Az egyik: «Női hivatás és női kenyérkereset» — a «Nőkérdés»-nek a külön melléklete —, a másik: «Tanácsadó ifjusági egyesületeknek.» Április tájékán legkevesebb a munka, akkor évről-évre kurzust tartanak az irodák vezetői számára, kik összejönnek, elbeszélgetnek, nehogy elmaradjanak a kortól. Egyáltalában mindenkép igyekszenek feleslegessé tenni az autodidakszis hosszú és nehézkes útját. Vannak, akik bizonyos szakirányt képviselnek, de a legtöbb elhelyező még egyetemes jellegű, különösen a kis városokban.

Ami magát a pályaválasztást illeti, a tanácskozások lefolyásáról és a tanácsadó szervezetéről tartalmas cikket írt Frau Lévy-Rothenau. Egyetemesen megalapozott, célszerű, tanult munkát kíván. Int beható tárgyalásra; kívánja minden kérdéses pályának a mindenoldalú megvilágítását; súlyt vet a szemléltető eszközökre, még pedig a dolog menetének és az egész üzemnek az illusztrált bemutatására. Felkarolja az alsóbb néprétegeket, azt a sok-sok gyereket, kinél a jól választott pálya létérdek és erkölcsi garancia. Nagy kuratóriumot óhajt, ahol képviselik a hatóságokat, a testületeket és a társadalom minden rétegét. A kuratóriumtól várja az irodák berendezését, az állandó érdeklődés széleskörű ébrentartását, a kínálat és a kereslet egyensúlyát: meg ezután ettől várja az új pályák teremtését. Az irodák vezetőire viszont azt bízza, hogy az ifjúság szíve-lelke feltáruljon, hogy az ifjúság hajlama és rátermettsége boldogságot, áldást fakasszon, hogy sok-sok közjót halmozzanak fel.

Zárójelben említem meg, hogy a régi Letteverein rövid kis röpiratot adott ki néhány nyomatékos tanáccsal állástkeresők számára. Figyelmeztet többek közt, hogy mindenki óvakodjék az ismeretlen körülményektől, mert ezekbe senki sem éli magát könnyen bele. Nagyon megtámadja mind a fizikai, mind a szellemi erőt a pillanatnyi hangulatra alapított, indokolatlan hely-, állás- vagy pláne pályaváltoztatás. Hangsúlyozza, hogyha ki-ki

leküzdi az akadályokat és a nehézségeket a maga helyén, az erősíti a jellemet; a kötelesség hű teljesítése belső megelégedést ébreszt.

Különben propagandára sokat áldoz a kartell is. Be akarja vinni a köztudatba, hogy a pályaválasztási kérdés nagyon fontos és az erreváló tanácskozás életbevágó, hogy mindez megérdemel minden alaposságot, mert kár mindjárt kezdetben elhibázni az életet tisztán meggondolatlanságból. Hanem persze az egész kartell csak három éve áll fenn, noha tapasztalatokból indul ki, a közzétett írásokban mégis méginkább a megállapítandó theoria köti le, mint a megkapó példa. De ennek is megvan sokszor a maga előnye: mikor eszmékhez mérik a prakszist, idealizmus kerül bele!

A helyi működést illetőleg, minden év végén kérdő-íveket bocsát ki a központ a tagokhoz. A szervezettséggel, a látogatottsággal nincs mindig megelégedve. Ezenkívül szeretne még több önálló impulzust. Ilyen irányban buzdít, int és dicsér a szakfolyóiratokban, ezt teszi továbbá azoknak az összefoglaló statisztikai adatoknak a nyomán, melyeket a Generalbericht-ben tesz közzé. Itt részletes összehasonlításban számol be hivatalos órákról, levelezésről, keresettségről, kiadásról és bevételről, de olyan tapintatos, hogy címeket, neveket nem ad. Arra a végeredményre jut, hogy minél bőkezűbb a beállítás, annál nagyobb a látogatottság.

Egy-egy sikerültebb, nagyobb irodában három-négy segédvezető van; ők egyszersmind tanulnak is. A gyakorlati kiképzést nagyon jól kiegészíti az a kitünő alkotás, melynek «Materialmappe» a neve. Tizennyolc számból áll, tanítja a szervezés meg az ügymenet minden ágát és nincs olyan organizáció más téren sem, ami ne vehetne róla példát. Van benne több mintairat, minta-kérdőív, főleg pedig sok jótanács és sok szabatos alapelv; mindez könnyen áttekinthető az egyes munkakörök szerint.

A Materialmappe nagyon jó hatással lehet a fiúk pályaválasztására is annál inkább, mert már többször hangoztatták, hogy egyik-másik kereseti ágban legyen ilyen intézmény nekik is a lányoké mellett és hogy a kettő alkosson egy egészet két

osztállyal. Ez megint olyan eset, ahol szükségszerűen kifejlesztett új eljárási mód az, hogy a nők nehezen boldogulnak a közéletben; mire a kifejlesztés megtörtént, akkorra már annyira jutnak vele, hogy a férfiak is tanulhatnak tőlük.

A német központ figyelmeztetett, hogy az osztrák «Dolgozó Nők» irodájának a szervezete bizonyosan érdekelni fog bennünket. Kértünk innen is felvilágosítást a mi Szövetségünk nevében és nagyon jó, hogy ők is a lehető legbarátságosabban közeledtek felénk lapokkal, értesítővel, kedves levéllel. Csakugyan több szempontból igen eredeti utakon járnak.

Először is mindjárt feltűnik, hogy a *Dolgozó Nők Egyesülése* a *Nőegyesületek Szövetségével közösen rendezett be irodát.* Ez azonban nem zárja ki, hogy a nagy lendületen belül sok a különböző egyes felosztás. Például ez «a fiatal leányok tanácsadója» elkülönül a jogi tanácsadótól; a tanítónők, a nevelőnők és más szakcsoportok most is a saját körükön belül, maguk intézik el az állásközvetítést; az egyesület többféle iskolája és tanfolyama szintén speciális keretben gondoskodik tanulóiról. Mindenütt buzdításul szolgálhat, hogy feldolgozták a postai alkalmazottak negyvenéves történetét. Mennyi küzdelem és mennyi kezdeményezés lépésről-lépésre.

Nagyon fontos továbbá, hogy a lehető legszélesebb szociális és közgazdasági alapra helyezkedtek. A tehetség és a hajlam mellett igen erősen kérdezik ők is azt, hogy hol van látható munkakereslet és elsősorban odairányítják pártfogoltjaikat. Minden társadalmi és hatósági tényezőt tényleg bevontak szoros kötelékkel; nagyon ragaszkodnak a tanítónőkhöz meg az orvosnőkhöz; hivatalból kapnak szubvenciót és hónapról-hónapra adnak referátumot.

Meglepő, hogy mindjárt az első évben nagyon komoly és sok munkát végeztek, meg igen nagy bizalomra és népszerűségre tettek szert.

És végül, ha most még csak futó pillantást vetünk is miránk? Hányszor panaszkodunk, hogy történelmi nagyasszonyainknak a tehetséges utódai haszontalan kicsiségekre forgácsolják a

fáradságukat hiábavaló időpazarlással?! Hányszor búsulunk, hogy híres mezőgazdaságunk nem olyan intenziv, mint amilyen lehetne a mi pompás földünkön?! Hogy a lakosok nem elég barátságosak a hajdani magyar vendégszeretethez képest. Hogy a ruházkodás nem elég célszerű a mai kultura szerint. Hogy a gyerekkel nem foglalkozunk eleget, mert sok a dolgunk. Nagy a nyomorúság, de csak ideák vannak a segítségre, munkáskéz már nincs. Mindezen gyökeresen változtathatnának az olyan nagyarányú női gyülekezetek és az olyan meghitt egyesületi szobák is, ahol mindig egyre csak azt beszélik, mit is tanuljanak, mit is dolgozzanak a nők, hogy ne vesszen kárba sok szép és jó törekvésük.

Beleszólhatnának az ilyen irodák reformgondolatokkal abba is, hogy hogyan neveljenek a családban és iskolában, hogy milyen berendezkedés válik javára a családnak és azoknak, akik a család kényelmét előmozdítják?! Hiszen régente maguk nevelték a nők az ujabb generációt a saját házuknál. Ha ezt ma nem is tudják úgy elvégezni, mint az iskola, miért ne közölhessék legalább az iskolákkal az ő speciális felfogásukat megfelelő formában?

Ma a munka küzdelme és a munka orvoslása lehetne az összekötő kapocs az egyes osztályok között.

Mert az iskolák is hányszor bocsátják útnak sajgó szívvel növendékeiket. Nem tudják, mi lesz belőlük; nem tudják, miért dolgoztak; nem támogathatják őket tovább! Testtel-lélekkel tanítanak ma is, de mennyivel több megnyugvással tennék ezt, ha tudnák, hogy a tudakozódó-irodában betetőzhetik, amit építettek, hogy ott gyönyörködhetnek a sikerben; látva, hogy tanítványaik életküzdelmeikben tanácsot, támogatást, segitséget találnak.

Budapest. *Szomolányi Sarolta.*

NÉMETORSZÁGI NŐNEVELÉSI TANULMÁNYOK.

Ezekben a sorokban nem rajzolom egységesen a németországi nőnevelési viszonyokat, csak egyes vetített képekben sorakoztatom megfigyeléseimet egymásután úgy, ahogy utamba vetődnek. Nem is vonok le következtetést, nem állapítok meg követendő irányt s módozatokat a közlöttekből, csak arra törekszem, hogy adataimat a szigorú tárgyilagosság jellemezze s hogy azok olyanok legyenek, amelyeknek ismerete esetleg előnyös lehet az otthoni alakulásoknál. Így azután ezeket az adatokat kiki a maga belátása szerint használhatja fel munkálatainál.

Poroszországban volt az 1913. év végén 711 leány-középiskola (leszámítva a 103 Sem.-Kl.-t). Az igaz, hogy ezek közül az iskolák közül több, sőt a legtöbb, egy fedél alatt, egy vezetés kezében van, pl. az Oberliceumok közül majdnem mindenik Liceummal van kapcsolatban s a Studienanstaltok közül is csak a berlini, casseli és a bonni reálgimnáziumok önálló intézetek. Azonban a növendékekre, a közoktatásra nézve valamennyien önálló intézeteknek tekinthetők és tekintendők. Az iskolák így oszlanak fel: van 19 állami, 356 városi, 332 magán (priv., felek., alap. és nyilv.) iskola. A legtöbb intézet városi intézmény. Az állami iskolák (19 öt intézetben) közül 2 Berlinben, 1 Posenban, 1 Trierben, ebben a két politikailag és nemzetiségi szempontból aggályos városban s az ötödik pedig Szászország határán, az igénytelen Droyssigban működik.

Legkevesebb a leányiskola Posenban (17) és Pomerániában (17), a legtöbb a Rajna mellett (181) és Brandenburgban (143), amely utóbbi tartományban 101 Berlinre és környékére esik.

Érdekes, hogy az iskolákban bővelkedő tartományoknál a magániskolák száma egyenlő a városi iskolák számával, vagy meg is haladja azt. Ez utóbbi eset ott mutatkozik leginkább, hol a felekezetek erőmérkőzése nagyarányú (Rheinland, Westphalien, Schlesien).

A felsőbb leányiskoláknak *liceummá* való kialakulása még folyamatban van. Mutatja ezt, hogy 25 liceum felsőbb osztályai összevont osztályok, hogy még mindig olvashatunk híreket, hogy egyes felsőbb leányiskolák 3 egyetemi végzettségű tanerő beállításával liceummá fejlődnek (Siegburg) és hogy még mindig vannak liceumok, amelyek *fiuiskolai* igazgatók vezetése alatt állanak. [Hadersleben (gimn.), Wilhelmsburg (reál)].

Az *Oberliceumok és Studienanstaltok* összehasonlításából kitűnik, hogy ez idő szerint a Stud.-Anst. fejlődésben van, míg az Ob.-Lic. hanyatlik. A 45 fejlődésben levő intézet közül ugyanis 29 St.-Anst. és csak 3 Ob.-Lic. Az utóbbiaknál azonkívül 7 szűnőfélben is van, hogy 5 teljesen megszűnjék, 2 pedig (1 városi, 1 magán) Stud.-Anst.-nak adjon helyet. Hogy ezen az állapoton az oberliceumi tanulmányoknak egyetemre jogosító képesítése (IV. Weg) változtatni fog-e, az egyelőre nagy kérdés.

A Frauenschule sem halad előre, állni látszik, de az a körülmény, hogy 16 intézet az engedélyezés mellett sem tudja megnyitni osztályait, azt mutatja, hogy a növendékek nem túlságos arányban keresik fel ezt az új intézményt.

A *Studienanstaltok* irányzata túlnyomóan a reálgimnázium, mert a 42 intézet közül csak 1 (áll.) gimnázium és 3 (1 áll., 2 vár.) reáliskola van.

Az ifjúság nevelése (Jugendpflege), a melyet a porosz közoktatásügyi kormány 1911 januárjában kiadott rendeletével rendszeresített, kezdi áldásait a leánynevelés terén is éreztetni. Az igaz, hogy a nagyközönség — amelynek gyámolító kezét szintén ki kell nyujtania ezen nevelői működés istápolására, hogy az iskola és az élet itt is eredményesen együtt munkálkodhassék — még eddig csak a fiukat vette pártfogásába. Mutatja ezt az az öt millió márkás alapítvány, melyet Repphahn Emil berlini

tőkepénzes tett egy erdei iskola alapítása céljából, amelyben 1000 fiú kaphat évenkint olcsó bennlakást. A porosz országgyűlés azonban az idei költségvetés megállapításánál az eddigi 2.500,000 márka helyett egy egész millióval többet illesztett be az ifjúsági nevelés céljaira, hogy ezzel «segélyezzék és elősegítsék azon intézményeket, amelyek az iskolaköteles koron túl levő ifjúság nevelését, képzését, vezetését tűzték ki célul és hogy minél több vezető egyént képezhessenek ki az ifjúsági nevelés irányítására». Ennek az egy millió többletnek megszavazását leginkább azzal indokolta a porosz kormány, hogy az ifjúsági nevelésnek még nagyobb mértékben kell felölelnie a leányok nevelését, mint az az eddigi években történt.

A szász király trónbeszédében is olvassuk, hogy a király felhívta az országgyűlés figyelmét arra a fontos kérdésre, amely az ifjúság nevelésénél tárul az országgyűlés elé. És felszólította az országgyűlés tagjait, tekintettel arra, hogy *az ifjúsági nevelés a leányokra is kiterjesztendő*, a költségvetésben az eddigi 100,000 márka helyett ebben az évben 250,000 márkát jelöljenek ki arra a célra.

A kis Württemberg 1903-ban kiadott felsőbb leányiskolai tervezetével megelőzte az összes német birodalmi országokat, amidőn behozta a hivatalos 10-osztályú felsőbb leányiskolát, amelyben a matematika és a természettudományok a leányiskolák erősen hangsúlyozott tantárgyai lettek. Ezt az alapeszmét tartja szem előtt a porosz 1909-iki és a bajor 1911-iki rendelet is, de természetesen a hat, illetőleg nyolc év haladásának értékesítésével.

Mindezek a tervezetek, tantervek magukon viselik a sietség, a tapogatózás bélyegét. Úgy hogy ezekről a tantervekről a kiadó miniszteriumok s az iskolák is mind tudták, hogy rövidesen meg *kell* változniok, mert sem a gyakorlati élet igazi követelményeinek, sem a felsőbb leányiskolák valódi hivatásának nem feleltek meg, nem felelhettek meg teljesen; csak az első lépés voltak a haladás útján. Mert hisz mindezekre az újításokra az életnek, a gyakorlatnak kell ráütni a szentesítés bélyegzőjét.

Poroszországban egymást érik a toldozgató rendeletek; Bajorországban készül az átalakító döntés, Württemberg újra sietve-sietett, hogy ennek az iskolai évnek kezdetével életbeléptethesse az új tantervet, amellyel az eddigi hiányokat pótolja a gyakorlati tapasztalatok értékesítésével és a bizonytalan felsőbb leányiskolai intézménynek határozott középiskolai címet és jelleget adjon.

A tanterv tényleg sok tekintetben elég szerencsésen használja fel az illető rendeleteknek az idevaló, a porosz és a bajor iskolákban való gyakorlati megvalósításánál szerzett tapasztalatokat, eredményeket; az is meglátszik rajta, hogy szakemberek munkája, mert a végső tanácskozásokon a felsőbb leányiskolák tanárai is tekintélyes számban résztvettek. De a tervezet még most is azt a benyomást teszi, hogy még ez is távol áll a véglegességtől, ami valószínűleg — eltekintve a dolog természetétől magától — annak a körülménynek az eredménye is, hogy sietvesiettek, hogy a tervezetet már az 1914/15. iskolai évre tető alá juttassák. Ebben a tanárság maga is hibás, mert hallottam a kijelentést: «Sok dolgunkba került, míg keresztül tudtuk vinni, hogy az új iskolai év kezdetével bevezethessük az új tantervet.»

A württembergi új tervezet nevén meri nevezni a gyermeket s a felsőbb leányiskolának középiskola nevet ad: leányreáliskola. Ez tiszta dolog; világosabb, mint a porosz «liceum», amely a «Studienanstalt» mellett kevésbé látszik középiskolának, vagy mint a bajor «felsőbb leányiskola», amely csak hallgatólag követi mindenben a reáliskolákat, még a tízperces szünetek beosztásában is, de a nevüket át nem veszi. Ezzel a württembergi leányreáliskolák is külső nevükkel is besoroztattak a középiskolák közé.

Maga a leányreáliskola két tagozatból áll: 3 előkészítő «elemi» osztályból és a 7 «leányreáliskolai» osztályból. A leányreáliskola betetőzést nyer egyrészt a teljesen gyakorlati alapon álló «háziasszonyi év» révén, másrészt az egyetemre jogosító «leányfőreáliskolával.»

A leányreáliskola, mint a neve is mutatja, tantárgybeosz-

tásra nézve megegyezik a fiúreáliskolák 6 osztályával, azzal a kis különbséggel, hogy kevesebb matematikát követel s jobban hangsúlyozza az anyanyelvet, s francia nyelvet. A régi tantervhez viszonyítva a következő újítást hoz be (IV—X. régi, 1—7. új tanterv):

Tantárgy	IV.	1.	V.	2.	VI.	3.	VII.	4.	VIII.	5.	IX.	6.	X.	7.	Összesen	
	o s z t á l y														régi	új
vallás	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	16	14
német	5	5	5	5	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4	30	32
francia	7	7	7	6	6	5	7	5	5	4	4	4	4	3	40	34
angol	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	4	5	14	15
számt., mértan	4	4	4	4	3	4	3	4	2	4	3+2	4	3+2	4	26	28
term. tud.	—	1	1	2	2	2	2	2	1	3	2	3	3	3	11	16
földrajz	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	12	13
történet	—	—	1	—	2	2	2	2	2	2	3	2+1	2+1	2+1	13	12
szépirás	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2
rajz (szabadk.)	—	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	10	12
ének	2	2	2	2	2	2	2	2	1	—	—	—	—	—	9	8
torna	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	13	13
kézimunka	3	2	3	2	2	2	2	2	2	—	—	—	—	—	12	8
v á l a s z t h a t ó t a n t á r g y a k																
szabadkézi rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	6
karének	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	6
kézimunka	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	—	2	—	6
gyorsirás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	5
növ. gyakorl. (kémia, biológia és fizika köréből)											—	2	—	2	—	4
kötelező	28	27	30	30	30	30	30	30	30	30	31	30	31	30	210	207
választható	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8	—	9	—	8	—	27
Összesen	28	27	30	30	30	30	30	32	30	38	31	39	31	38	210	234

Az órák számát hárommal leszállítja, de tényleg legalább tizeneggyel felemeli. Mert a felsőbb osztályban nincs oly növendék, aki a növendéki gyakorlatokon kívül (ezt választja

minden növendék, ép úgy mint Bajorországban a fakultativ angolt) legalább két órát ne venne a nem kötelező tárgyak közül is (maga a tervezet a rajzot a kötelező órák közt is veszi).

Az egyes tárgyakat illetőleg láthatjuk, a *vallás*órák száma 2-vel, a francia óráké 6-tal, a történeté 1-gyel, a szépírásé 2-vel, az éneké 1-gyel, a kézimunkáé 4-gyel kevesbedett, ezzel szemben a német 2-vel, az angol 1-gyel, a számtan 2-vel, a term. tud. 5-el, a földrajz 1-gyel, a rajz 2-vel több órát kapott.

Itt szembeszökő, hogy a francia nyelvet az anyanyelvnél 2 órával, az angolnál 19 órával több heti órában tanítják és hogy a leányiskolában oly fontos és értékes kézimunka és ének oly mostoha sorsra jutott.

Az egyes tantárgyak kezelése szempontjából elejti az új tanterv a német irodalom rendszeres összefoglalását. Az irodalomtörténet, mint tantárgy nem szerepel többé a leányreáliskolában, ezt a növendék a főreáliskolában tanulja meg. De a kérdőjel: és aki nem tanul tovább?

A francia nyelvnél követeli a nyelv gyakorlati használatának kidomborítását és az olvasmányoknak lehetőleg irodalomtörténeti csoportosítását a felsőbb osztályban, hogy a növendékek a francia irodalomtörténetről és a francia kultúráról lehetőleges egységes képet nyerjenek. Ez az idegen nyelv tanulásánál ép elég.

A történelemből elejtette az új tanterv — elég helytelenül — a württembergi történelmet és a német történelem és mondának elbeszélő formában való megismertetését az I. és II. osztályban. A történelem heti két órája még akkor is kevés, ha a német órán egy-két történeti olvasmány is szerepel, mert ez csak segíti, de nem pótolja a történet-órákat. Van is panasz elég úgy itt, mint Bajorországban a történet tanárai között. A művészettörténet, mint különálló egyórás tantárgy szerepel a 6. és 7. osztályban.

A számtannál és mértannál különösen hangoztatja az előírás, hogy az elméletet a lehető legrövidebbre kell fogni, amennyire csak lehet, a gyakorlati élet számára kell tanítani, a példákat onnan meríteni. Különös gond fordítandó a növen-

dékek helyes gondolkodásának öregbítésére s arra, hogy azok gondolataikat határozottan kifejezni is tudják. A mértan a térben való helyes szemléletre vezéreljen.

A természetrajz az I—VII. osztályban végig szerepel. I—V. osztályban leiró természetrajz. (V. osztályban 2 óra.) A VI. osztályban biologia (1 óra). A VII. osztályban az ember anatomiája és egészségtan (1 óra). Nyáron geologia Württembergre tekintettel. A fizika elemei az V. osztályban 1 órában, a VI—VII. osztályban 2 órában taníttassanak. Ezekhez járul még a 2 fakultativ gyakorlati óra.

A «háziasszonyi év» teljesen gyakorlati alapon rendezendő be. Tantárgyai: főzés, csecsemőápolás, óvodai gyakorlatok, háztartástan, cselédügy és biztosítástan, vegytan, egészségtan, összesen 24 kötelező óra. Ez mindenesetre szerencsésebb gondolat, mint a porosz «Frauenschule», amely bonnokat, óvónőket, tornatanítónőket és kézimunkaoktatókat képesít. Ezek mind igen távol esnek a háziasszony hivatásától. Még a bajorországi óvónőképzés inkább odavaló, bár az is egy szakiskola, amelynek mélyebben kell ásnia, mint amennyi gyermeknevelési gyakorlatra a leendő anyának szüksége van.

A főreáliskola a fiúfőreáliskolával azonos lesz; csakhogy itt is az anyanyelv erősebben hangoztatott tantárgy, míg ellenben a matematikából kevesebb követelményt állít fel. Az érettségi jogosít az egyetemi tanulmányokra s hogy a leányok a latint is tanulhassák, azt mint fakultativ tantárgyat be lehet venni a leányfőreáliskola órarendjébe.

Ezzel az új tantervvel megszünik a leányok részére tett kedvezmény, hogy a fiúiskolákba járhatnak, ott, ahol leányreáliskola, illetőleg leányfőreáliskola fennáll.

Leánygimnáziumról szó nincs a miniszteri rendeletben, mert itt Stuttgartban van egy magán leánygimnázium s az a württembergi szükségletet kielégíti, annál is inkább, mert ettől az iskolai évtől kezdve abban a reálgimnáziumi tagozat is megnyilik.

Amint láthatjuk, nagy előnye és érdeme az új württem-

bergi tantervnek, hogy a felsőbb leányiskolát teljesen középiskolává teszi és hogy a két erősen küzdő irányzat: a leányok humanisztikus-filologiai és gyakorlati-természettudományi nevelése közt igyekszik a helyes középútat megtalálni. Mindenesetre ez az az út, amelyen a felsőbb leányiskoláknak fejlődniök kell, de ehhez idő és gyakorlati tapasztalatok kellenek. Ez a kettő fogja megmondani, mennyiben életrevaló az új tanterv.

Stuttgart. *Dr. Matolcsy László.*

Megjelent a

Polgári Háztartás Szakácskönyve

(Takarékos magyar konyha)

számos új főzőrecepttel, 365 ebédételsorral és közhasznú más fejezetekkel

tetemesen bővített, javított második kiadása.

Irta:

KOMÁRY ERZSÉBET

székesfővárosi polgári iskolai tanítónő.

Ára csinos kötésben 4 kor. 50 fillér.

Megrendelhető: Budapest, II., Batthyány-utca 59.

AZ OSZTÁLYOZÁSRÓL.

A nem régen kiadott 4000. sz. min. rendelettel megjelent «Utasítás» egy nagy lépéssel viszi a megvalósulás felé azt az utópisztikus óhajtást, hogy a tanulás ne legyen terhe, hanem lelki szükséglete minden tanulónak.

Az «Utasítás»-nak arra a fejezetére gondolok itt, amely nekünk — leányiskolákban tanítóknak — különös figyelmünkbe ajánlja az osztályozás szűkebb korlátok közé szorítását. Ugyanakkor ránk olvassa az a szakasz azt is, hogy úgy látszik, növendékeink szorgalmát nem a kellő irányban fejlesztjük. Vessünk tehát véget az eddigi «vaskalapos»-ságnak és hódoljunk meg mi is egy liberálisabb felfogásnak.

Mi sem könnyebb ennél! Kizártnak tartom, hogy akadna valaki, aki az osztályozás egynémely káros következményét ne ismerné el. Hisz' magunk is, mindnyájan voltunk egyszer növendékek s valljuk be, hogy ránk is volt az osztályozás oly hatással, amit mostani szemünkkel nézve, igazán nem tarthatunk pedagógiai «vívmány»-nak. (De sőt még egyszerű «eredmény»-nek sem.)

Már, mikor az elemi tanulmányok bevégzésével átléptük a polgári vagy felsőbb leányiskola küszöbét s ott megláttuk tanárunk, tanítónőnk rettegett s nekünk eleddig szokatlan «notesz»-ét, bizonyára megfordult eszünkben az a gondolat: «itt aztán neki kell feküdnünk a könyvnek, mert különben rossz jegyet kapunk». Ha volt is ebben a 10 éves gyermekben valami ösztönszerű szükségérzet az ismeretszerzésre, elhomályosult az nemsokára. A notesztől való félelem eltérítette a helyes útról a még csak

csirájában meglevő értelmi érzelmet. És ha megmaradt továbbra is jó tanulónak az a növendék, bizonyára több része volt ebben az ötösöktől való félelemnek, mint a tudás megbecsülésének.

Amint a növendék értelme fejlődik, kezd magán kívül másokkal is törődni. Már nemcsak az «Én» foglalja le teljesen, hanem jut érdeklődéséből társainak is. Kezd figyelni, látni és rájön, hogy X vagy Y ma jobb osztályzatot kapott a feleletére, mint ő. S ha van csak egy pici ambició a növendékben, már másnapra jobban elkészül a leckéire. Nem azért, mintha *jobban* akarna valamit *tudni*, mint társa; nem! csak mert meg akarja neki mutatni, hogy ő is kaphat «egyest», ha akar. Szóval, az ambició fája irigység-levelet hajtott először. Nyomában kifejlődik a versengés, amely sajnos, igen sokszor nagyon is torzonborz érzelem-ágakat növel.

A nemes verseny ugyan sohasem kárhoztatandó és csak rajtunk áll, hogy a rá való hajlandóság teljes mértékben kifejlődjék növendékünkben. Épp azért ne adjunk alkalmat rá, hogy az elfajuljon. A becsvágyat már itt fel kell ébreszteni, de az osztályozás túlságos hangsúlyozásával ne legyen kielégítése pusztán öncél.

Egy évi fáradságos munka jutalmaként megkapja végre a növendék a bizonyítványt. Megelégedett arcokat vélünk az «egész vonalon» találni. De nini! itt is egy sírásra hajló szájacska, ott is könnyes szem. Hát mégsem jutalom az a bizonyítvány? Ugy látszik, hogy nem. A merészebbek meg is mondják őszintén: «jobbat vártam a természetrajzból», vagy «négyest mégsem érdemeltem a magyar nyelvtanból!» Ezek az önkéntelen, naiv kitörések pedig valami súlyosabb, fontosabb ténynek a bizonyítékai. Mert tanuságot tesznek az ilyen kijelentések arról, hogy a növendéknek igazságosságunkba vetett hite s ezzel hozzánk való bizalma, megingott. Ez pedig már munkánk eredményének van rovására.

És vajjon miért mindez? Mert nem ismertük ki eléggé a ránk bízott növendék képességét, vagy legalább is nem mértünk olyan mértékkel, mint ő. De ugyan ki biztosíthat arról, hogy

éppen a mi mértékünk volt az igazi, a csalhatatlan? Hiszen sokszor valami külsőség is befolyásolhatja ítéletünk abszolut igazságát.

Ha csak az egyes feleleteket osztályozzuk, gyakran lehetünk igazságtalanok. Hiszen a legjobb tanuló is adhat rossz feleletet, de viszont egy csekély tudású növendék is kaphat «egyest» betanult mondókájára. De amint ez nem jelenthet még általános tájékozottságot, viszont az sem teljes tudatlanságot, járatlanságot.

A növendék tudásának számokkal való értékelése tehát igen gyakran pedagógiaellenes eredményeket teremt. Legfőképen az a hátránya, hogy a növendékben kétséget támaszt, vagy legalább is ferde nézeteket táplál a tudás értékét illetőleg. Semmi szín alatt sem erősíti benne azt a nézetet, hogy: «tanulok, mert magam fogom hasznát venni». Különösen nem az alsóbb osztályokban. Pedig minden nevelő-tanításnak az volna a feladata, hogy arra a fokra emelje a növendéket, amelyen az már maga is belátja, hogy a tanulás, az ismeretszerzés *öncél* és nem csak eszköz. Vezessük el tehát az ismereteket gyüjtőt a «l'art pour l'art» fogalmához, azaz kezdjük meg a felé való törekvést már a legelső kinálkozó alkalommal. S haladásunkat ne gátolja és ne hátráltassa a lélektelen «skatulyázás»-sá is fajulható osztályozás. Kínos az növendéknek, tanítónak egyaránt. Ránk nézve különösen akkor, ha az egyén teljes megismerése nélkül kell döntenünk: egyest, kettest adhatok-e jó lelkiismerettel?

Kétségtelen ugyan, hogy az osztályozás jó fegyelmi eszköz mindnyájunk kezében. De azért nagyon laza, nagyon gyenge fegyelem az, amit csak az ötösökkel való örökös fenyegetés biztosít kellőképen. Az igazi tanítónak nem is szabad csupán erre támaszkodnia. Többféle mód is áll rendelkezésünkre, hogy a növendékek viselkedését a kellő korlátok közé szorítsuk. Itt részletesebben nem térhetek ki rájok, de azoknak haszna feltétlenül nagyobb, mint egy a noteszba jegyzett ötösé.

Bizonyára volt alkalma sokunknak tapasztalni, hogy amely tanárt — sajnos, van még most is ilyen — a gépies tanulás

külső, látszólagos sikere még mindig fogva tart, számokban (osztályzatokban) sokkal jobb eredményt tud felmutatni, mint a gondolkozva tanító. De állítsuk csak meg növendékét s merjünk valami kérdést közbevetni, rögtön vége a tudásnak. Az ok itt nagyon is kézenfekvő. A növendék rájött, hogy tanára a folyékony feleleteket szokta egyessel jutalmazni. Igyekszik tehát ő is ilyen módon jó jegyre szert tenni; de közben minden figyelmét csak a szók egymásutánjának megjegyzése köti le. A lényeg, amely pedig egyedül adhat tudást, háttérbe szorul. Ime, nem volt-e nagyobb ártalmára a növendék szellemi fejlődésének az osztályozás, mintha ez eszköz nélkül ösztökélnénk őt ismeretei gyarapítására?

Mert biztatni, buzdítani igenis kell a növendéket az ismeretek minél tökéletesebb elsajátítására. Hatni kell rá, elsősorban jó példával, mert hiszen ő még nem emelkedett arra a magaslatra, hogy a tudás értékét kellően tudná mérlegelni. De ne akarjuk az osztályzás túltengésével célunkat elérni. Hassunk inkább lelkületére, érzelmi világára. Egy a maga helyén alkalmazott dicsérő szó százszor többet ér, sokkal jobban ambicionál, mint egy a növendék szemeláttára bejegyzett csillagos egyes. Az önérzetes növendéknek elég egy feddő, rosszalló pillantás arra, hogy máskor hasonló botlástól óvakodjék. S ha látja már az iskolában, hogy *tudása* miatt szeretik, megbecsülik, teljesen fölöslegessé válik ott már az osztályozás. Saját érdekében is teljes szorgalmat fog kifejteni, mert rájött arra, hogy sokkal megnyugtatóbb, fölemelőbb az igaz tudás, vagy az igazán megérdemelt dicséret öntudata, mint egy csak bemagolt leckékért kapott egyes.

Az osztályozásnak háttérbe szorulása talán elvezet minket is egyszer abba az «Utópia»-ba, ahol nem kell majd többé számokkal jelzett osztályokba sorolni az emberek tudását. Hiszen, hogy ennek az «osztályozás»-nak mennyi az értéke, azt az élet csakhamar bebizonyítja. Valóban «difficile est satiram non scribere», mikor egy csupa-kitünő bizonyítványokkal felszerelt egyén alig bír önállóan cselekedni, tétováz, bizonytalankodik, mert amit

az iskolában tanult, az nem vált annyira vérévé, hogy hasznát is vehesse az iskolán kívül. Pedig ott mindig ő volt a követendő példányképül kikiáltott első eminens. És viszont hány olyan ember van, ki rossz osztályzatai mellett is kitünően állja meg a helyét. Tudása «iskolás» mérték szerint ugyan nem volt nagy, de hogy abszolut értéke magasabban állt, azt boldogulása adja csakhamar tudtunkra. Leányoknál, szóval a mi növendékeinknél épp úgy gyakoriak az ilyen esetek, mint fiu-tanulóknál.

Ha pedig az élet lépten-nyomon ránkcáfol, miért ragaszkodnánk oly mereven a régi vaskalapos copf-hoz? Az «Utasítás» önként hozza elénk a tőle való szabadulás lehetőségét. Ne szalasszuk el a kedvező alkalmat!

Mi magunk ugyan bizonyára nem jutunk el még a tudomány számokkal való mérésének teljes kiküszöböléseig, de az e célhoz vezető út már ki van jelölve. Megmunkálásához nekünk is hozzá kell járulnunk. Csak így remélhető, hogy valamikor az iskolás növendék csak hírből fogja már ismerni az «egyesek» utáni történtést s az «ötösök» miatti keserves pillanatokat. Ennek a jövőbeli növendéknek a bizonyítványa csak azt fogja majd igazolni, hogy tulajdonosa az eléje szabott követelményeknek «megfelelt» s így remélhető, hogy az életben is helyt tud majd állani. A «hogyan?»-nak közelebbi jelzése — szerintem — fölösleges, mert egyhamar elválik az úgyis, mihelyt a maga lábán áll az egykori növendék. (Meg különben is a hogyan? nagyon mellékes kezd lenni a mai protekciós világban!)

És ha az iskolát «az életre való előkészület»-nek tartjuk, tegyük is tényleg azzá. Az élet sem osztogat egyeseket, kettéseket stb.-t és nem osztályzatokért — vagy mondjuk elismerésért — cselekszünk így vagy amúgy. (Tiszteletreméltó kivételek persze mindenütt akadnak!) Mellőzzük tehát az ilyen jutalmazást már az élet «előiskolájában».

Túrkeve. *Dirner Adél.*

AZ IDEGEN NYELVTANÍTÁS NEHÉZSÉGEI.

(Második, befejező közlemény.)

Az élő nyelvek iskolai oktatásának sikere másodsorban a helyes módszertől függ. A nyelv éljen; beszélve tanuljuk s tanítsuk a nyelvet; ez a direkt módszer jelszava. Az induktiv módszer, mely a tanítvány szellemét erősen foglalkoztatja, gondolkodási képességét fejlesztve juttatja új képzetekhez, csak a legáltalánosabb irányt jelöli meg. Ezzel magával nem elégedhetünk meg, mert bizonyos mértékben a direkt módszer rovására van. A közös foglalkozás nemcsak induktiv módszerrel érhető el, mert nemcsak tényekből indulunk ki, hanem általános tételekből is. Az indukció ép oly értelemképző, mint a dedukció, csak más irányban. A tanításban nem mellőzhetjük egyiket sem. A fogalmak keletkezésekor induktive járunk el, az összefoglalásnál már deduktive működtünk. Először az anyagot kell összegyüjteni, ez pedig képzettársítással történik. A helyes képzettársításra kell tehát ügyelnünk, annál is inkább, mert ezen alapszik maga a helyesírás készsége is.

Valamint a beszéd alkalmával a hang képet kelt a tudatban, épúgy az írás alkalmával is alakképzetek véződnek az elmébe. Ez a magyarázata annak, hogy a kimondott szót minden reflexió nélkül leírhatjuk, miután a helyesírásnál és helyes kiejtésnél alak- és hangképzetekkel van dolgunk. Miként a hang fülünkben cseng, úgy lebeg szemünk előtt a szó külalakja. Amit a szem tisztán lát maga előtt, az könnyen és gyorsan véződik az elmébe. Innen van az, hogy gyakori másolás mellett a helyesírást könnyebben s gyorsabban sajátíthatjuk el, mert a helyesírás a hű memórián

s megszokáson alapul, s innen van, hogy fonetikai s ortográfiai szabályok ismerete nélkül is írhat valaki helyesen, ha sokat olvasott vagy írt, mert elméjében sokszor megjelent a szókép s öntudatlanul történt meg a szükséges helyes társítás.

Minden kiejtett szó hangképzetet kelt, mely nehezen halványul el a tudatban, ezért kell az idegen nyelvek tanításánál a helyes kiejtésre oly nagy súlyt fektetni, egy percre sem szabad a helytelen kiejtést meghagyni. A fül különben is valamennyi érzékszerv közül a legközvetlenebbül hat az emberi kedélyre. Új olvasmány, költemény tárgyalásánál a tanár maga olvassa elő először a szöveget, hogy a hangképzet helyes alakban jusson először a tudatba, hol az a kép erősebb, mely először jelenik meg benne. Ép azért, mert a képzetek oly hamar tapadnak az elmébe, őrizkednünk kell a helytelen alak- és hangképzetektől, hacsak egy percre is, mert nehezen mozdíthatók el.

A fennhangon való szép olvasás a nyelvtanításnak szintén becses eszköze s amellett nevelői hatása is nagy. A hangos olvasás, a szép előadás a fogékony gyermeki lélekben a szép érzelmének fejlesztésére fordítható. Hatása közvetlen. Hisz a fennhangon való olvasás ad életet a különben holt betűnek. Az emberi hang kelti életre azokat a különféle eszméket, melyek a szövegben kifejezésre jutnak. A hang ezerféle árnyalata gyujt világot lelkünkben, mert miként a dalban, úgy az emberi beszédhangban is van valami megmagyarázhatatlan varázs, mely a lélek legelrejtettebb húrjait is rezgésbe hozza.

A nyelvtanításnak épen ilyen becses eszköze, különösen az alsóbb osztályokban, az énekeltetés. Amit a gyermek énekelve megtanult, az elméjében megmarad. Szívesebben is foglalkozik az olyan szöveggel, melyről tudja, hogy azt énekelni fogja. Hisz a dal olyan varázserővel bír, hogy ennek hatása alól még az idegen ajkú sem zárkózik el. Könnyen talál utat a dal a gyermek lelkéhez. Népek, nemzetek érzelem- és gondolatvilága, lelkülete leghívebben és legközvetlenebbül dalaiban nyilvánul meg. S miután az idegen nyelvtanításnak egyik főcélja, hogy az illető nép szellemébe vezesse a növendéket, a dalnak ilyen célra való

felhasználása így nevelői szempontból is indokolt. De didaktikai szempontból is ajánlatos az idegen nyelvű dalok énekeltetése, változatossá teszi a tanítást s fokozza az érdeklődést.

Őrizkedjünk a tanítás kezdő fokán a diktálástól. A hangképzetnek megfelelő alakképzet nem lévén meg a tudatban, természetesen hibás lesz a társítás. Ha a helytelen képzet bevéső dött az elmébe, nehezen engedi át helyét a helyes képzetnek. Gyakran tapasztalhatjuk ezt növendékeinknél; jó magamnak is volt egy értelmes, szorgalmas növendékem, ki a nyelvtani szabályokat jól ismerte, de a helyesírással még sem tudott megbarátkozni, lépten-nyomon oly hibákat követett el, amelyeken, reá mutatva, ő maga is megbotránkozott.

Az idegen nyelv elsajátításánál — ez anyanyelvünkre is áll — a látás szervét különösen felhasználhatjuk. Mert tapasztalatilag bebizonyított tény, hogy a látóérzéken szerzett képzeteink a legbiztosabbak, legmaradandóbbak. Alsóbb osztályokban különösen ajánlatos a kimondott szavaknak végig való leírása. A hallott képzet fixirozása sokkal gyorsabban történik, ha a szavakat nemcsak a halló-érzéken át gyüjtjük, de leírva is látjuk. S így ha szemünk előtt gyakran elvonul a helyesen leírt szókincs, ösztönszerűleg helyesen írják le ők is. Ezzel nemcsak a szókincset bővítjük, de a szerkesztés nehézségét is könnyen leküzdjük. Ép ezért kell hibáztatni a direkt módszernél azt, hogy bizonyos tekintetben ignorálja az írást, mert abból indul ki, hogy a gyermek sem kezdi meg anyanyelvét írással, tehát itt sem szükséges. Csakhogy az anyanyelv elsajátítását nem lehet egyetlenegy idegen nyelvnek elsajátításával sem összehasonlítani. Már az anyag minősége sem tűri meg az összehasonlítást. Az anyanyelven való beszélgetés a gyermeknél természetes, míg az idegen nyelv tanulásánál kifejtett beszélgetés mesterséges. Itt képzetekkel van dolgunk. A képzeteket pedig érzékeink által szerezhetjük meg, legkönnyebben a látó-érzék útján. Kérdjük tehát, hogy miért ne könnyítenők meg írás által az új fogalmak szerzését?

Az egész direkt módszer jóformán nem tér el nagyon sok-

ban a régi iránytól; míg a régi irány szabályokat, deklinációkat, konjugációt magoltat, addig ez tulajdonképen mondatokat, azzal ámítva magát, hogy utánozza az anyanyelv természetes tanulásának módszerét, nem vevén észre, hogy míg a direkt módszer már megszerkesztett mondatokkal, alakokkal tömi meg a tanuló emlékezőtehetségét, addig az anyanyelv önállóan szerkeszt gondolatokat. A nyelvtanításnak bizonyos mértékben egyéninek kell lenni. Nem lebeghet szemünk előtt egy egyedül üdvözítő metódus, nem lehet egyformasághoz ragaszkodni. Mert minden szisztéma idővel Meduzafőként hat; aki változatlanul és állandóan nézi, követi — kővé mered.

A gyakorlati irány non scholæ sed vitæ számára tanít. Ezért kell a növendékeket arra szoktatni, hogy a nyert anyagot, ha még oly kevés is az, saját gondolataiknak szabad kifejezésére használják fel. A túlságos sok kérdezgetés az önálló gondolkozást megakadályozza, a reá való felelet nem lehet önálló, mert a kérdésben ott van már a felelet formája. Minden emberben meg van többé-kevésbbé a tudás utáni vágy s ez senkinél sem mutatkozik erősebben, jobban, mint a gyermeknél, mindjárt a tanítás kezdőfokán is. Ezt a tudás utáni vágyat kell fenntartani, kielégíteni azzal, hogy az ismeretekre fokozatosan rávezetjük a tanulóifjuságot. Amit a növendék saját szemlélete s kutatása alapján megszerezhet, azt mint kész egészet nem szabad neki átadni, mert az önmunkasság boldoggá teszi a gyermeket, a feltalálás kiegészíti tudásvágyát s biztosítja mindvégig az érdeklődést. Csak így kamatozhatik az általunk befektetett tőke. Természetesen nincs mindig időnk erre, de bizony sokszor mulasztjuk el az erre alkalmas pillanatot.

A tanárnak a kérdésekkel való folytonos megakasztása a fantázia fogékonyságának, az akaraterőnek s mélyebb gondolkodásnak érvényesítését is megakadályozza. Bizonyos határok között szabadságot kell nyujtani, bizalmat kell fejleszteni, kedvet kell kelteni az önálló beszélni tudáshoz; ez a nyelvtanításnak nehéz, de szép feladata.

Jókor szoktassuk a növendéket a helyes otthoni készülésre.

Mert súlyos mulasztás a szülők részéről, hogy nem igen törődnek azzal, hogy gyermekük a tanulásra szánt időt helyesen használja-e fel. Az időnek helyes felhasználása nélkül a tanulásban eredményt elérni nem lehet. Jókor tanítsuk a növendékeket arra, hogy az időnek, ennek a minden értéknél becsesebb kincsnek felhasználásától függ fáradozásaiknak óhajtott sikere, jövendő boldogulásuk. Az otthoni tanulás csak megerősítse, megszilárdítsa, megemésszе az iskolában tanultakat.

Az idegen nyelvben való kevés eredménynek oka tehát abban is található, hogy a növendék otthoni munkálkodását nem igen birálják felül, pedig ebben gyökeredzik a házi munkának az értéke. Az otthoni helyes munkálkodásra folytonosan figyelmeztetni kell a növendéket, bizonyos fokig nekünk kell azt ellenőrizni, majd ezen munka ellenőrzésére kell megtanítani a növendéket. Ez az ellenőrzés, csakis ez hiányzik azoknál, kik tanító, vezető nélkül dolgoznak. Milyen más eredményt látunk itt, csakis azért, mert a munkára való ösztönzést, erősítést, ellenőrzést nélkülözték.

Helyes kiejtés, helyesírás gyakorlására szolgáljon otthon is a fennhangon való olvasás. A szavak felvétele nemcsak a szem, de a fül által is történjék. A hangképzet így megerősíti a látott képet.

A tanítás kezdő fokán minden órára, ha keveset is, de mindig másoltassunk. Egy gondos másolás megkönnyíti az ismeretszerzést, a haladás fokozatos menetén az emlékezetből való leírás már a biztos tudás próbája. Szoktassuk a növendéket arra, hogy a korrektura mindjárt megtörténjék, ez is megkönnyíti az idegen nyelv elsajátítását.

Gyakran halljuk, tapasztaljuk az ifjuságnál, de különösen leányoknál az önálló munkaság hiányát. Még sohasem láttam, még csak nem is hallottam arról, hogy leányok egy-egy kérdés, egy-egy dolgozat megbeszélése, megvitatása ügyében összeállottak volna, mint ezt fiuknál tapasztalhatjuk. Vajjon mi az oka ennek? Érdektelenség, nemtörődömség? Sem az egyik, még kevésbbé a másik. Ez állapotnak bizony mi vagyunk az okai. Úgyszólván

agyontanítjuk, agyonmagyarázzuk növendékeinket. Mindent a legrészletesebben megvilágítva, apró részekre bontva nyujtunk elébök, kételyeiket eloszlatjuk, keletkezendő ellenvetéseikre már jó előre megfelelünk. Pedig nem ennek az egésznek az appercipiálása a kész siker, sokkal nagyobbnak, tartósabbnak tartom azt, ha növendékeinket önálló, szabad munkásságra szoktatjuk, ezzel a későbbi önálló tanulmányozásra, a jövő munkájára is biztos alapot nyujtunk. Ezen s ilyen munkásság a növendék akaraterejének s jellemének fejlesztéséhez is nagyban hozzájárul. S ha erre az önállóságra, mint a jó s nemes utáni törekvésre a függésnek bizonyos s elkerülhetetlen érzete mellett az iskolában már jókorán megszoktatták, az életben is sajátukká lesz s egy értékes kinccsel, az élni tudással lépnek ki majd az életbe. Csak így s csak ekkor készít elő az iskola az élet számára.

Így vélem megtalálni azon fegyvereket, — *nagy szóbőséget, grammatikai tudást, írásban s beszédben való jártasságot* akaraterő s jellemfejlesztéssel párhuzamosan — melyek nélkül idegen nyelv el nem sajátítható s melyek nélkül a felsőbb osztályokban való tanítás valósággal kínszenvedés.

Kassa. *Dr. Halmi Piroska.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. Nagyon sok olyan téma kerül ma be a pedagógiába, ami eddig szóba sem jött. A Nőnevelés is, ezidei évfolyamában különösen várja az új munkatársaktól, hogy járatlan utakat járnak majd be.

Micsoda nyereség ez, ha tekintetbevesszük, hogy a szellemi fejlődés, hogy a lelki-erő gyarapodása működhet mindenütt! Működhet sok olyan helyen és sok olyan eszközzel, amit még meg sem figyeltünk nevelési szemmel!

Ilyen fellendülésnél van nagy létjogosultsága az olyan folyóiratnak, mint amilyen a Frauenbildung is. Forrongásnál könnyen állhat be zűrzavar. Áldás ilyenkor a német módszeresség példája, a széles alapvetés, a történeti gond, a jövő pontos előkészítése, a konzekvenciák türelmes levonása. Igaz, kicsit sablónos a nagy értéket képviselő logikus gondolatmenet, de éppen, mert sablónos, könnyen közkincsé válhat.

*

Márciusban Lohmann igazgató *régi közgyűlés* alapján beszél és *új közgűlés*nek a tárgyát készíti elő. Megerősíti azt a panaszt, hogy *a felsőbb leányiskolák túlterhelik a növendékeket.* Megtoldja ezt statisztikával, mely szívszorító adatokat ad a skrofula, a szívbaj és a rövidlátás zavarairól. A népiskola tanulóit sokkal egészségesebbnek vallja, ellenben avval sincs megelégedve, amilyen a magasabb fiuiskolák katonaképessége. Az angolokra utal, kik kevesebbet ülnek az iskolapadban és többet bíznak az életre, a hivatás képzőerejére.

Reishaus Gertrud szép dolgozata evvel szemben némileg ellentétes, vagyis inkább annak látszik. Fontos amit mond, de az is, ahogyan mondja. «*A liceum* (felsőbb leányiskola) *utolsó évében* az életre kell gondolnunk. Ennek a szellemében kell tanítanunk, bármilyen keveset tehetünk is.» Mély belátással részletezi ezt a gondolatát és végigkíséri az egyes tárgyakon. Int rá, hogy ezentúl is lesz

változás és haladás olyan, amit a mai fiatalságnak, a mai leányoknak kell majd irányítani. Rámutat, hogy nincs az a magasztos történeti példa, ami elérhetetlen és utánozhatatlan. A nagy gondolatokkal és a nagy példákkal akar nevelni, rá akar nevelni a benső szabadságra, a boldogító egyéniségre, a megnyugtató, nemes humorra.

Mindakét előbbi problémát közelről érinti Hadlich Hermann, ki kifogást emel az ellen, hogy *a dráma túlteng az iskolai olvasmányokban*. Szerinte ez rovására megy a többi anyagnak és még hozzá feldolgozásban nem elég eleven, nem elég mélyhatású, sőt irodalmi szempontból sem olyan művelő, mint amilyen lehetne. Kevesebbet kíván és azt is szereti változtatni, különösen, ha többször tanít ugyanaz a tanár ugyanabban az osztályban. Szereti, ha a tanítás közvetlenségen, meglepetésszerű műélvezeten alapszik, ha tanár és tanítvány igazán együtt él a cselekvőkkel, ha a benyomások emelik a növendékek írási készségét.

Rohrberg Albert részletesen ír a dán felsőbb leányiskolák koedukációjáról. Előrebocsátja, hogy Dániában nem a gazdasági helyzet a döntő, hogy ott éppen a nagy városokban uralkodik ez a tanítási mód és hogy a szószoros értelemben vett fiúiskolák az egésznek már csak egyharmadrészét teszik. Történik pedig mindez főleg elvi szempontból azért, hogy a fiúk és leányok tanítása emelőleg hasson egymásra. Nyomon követi, hogy hogyan tértek ebbe az irányba és hogyan kezelik ezt a nevelést mind eszményi, mind szervezeti tekintetben; sokat várnak a tanárok ügybuzgó lelkesedésétől, továbbá a személyes tapasztalatokon alapuló meggyőződéstől.

Schöenberner Frida a különböző *leánynövendékek magánolvasmányait* jellemzi. Sajnálja azt a sok időt, amit a 10—14 éves tanítványok aránylag kevés óráikból olyan szívesen fordítanak drága ponyvairodalomra. Szeretné az ízlésüket odafejleszteni, hogy letegyék a könyvet, ha nem éreznek benne magassabb lelki közösséget. Hogy ez még késik, annak az okait kutatja behatóan. Hibának tartja, ha a család nem érdeklődik, ha az iskola túlsok gondot fordít csak a a tárgyra. Keresi a módszeres utat az olyan képesség kifejlesztésére, mely a tanulási órán kívül is úgy olvas, mint mikor hangos szó mellett világosan és szívhezszólóan feltárul a sorokból minden benső érték.

Rövidebb cikk szól a *nők állampolgári neveléséről*, az ezen alapuló áldásos munkásságról és a közjólét fellendüléséről. — Azután a *matematikai könyveket* teszik szóvá, még pedig leginkább a segédfüzeteket és a szemléltető eszközöket. A jelszó mindenütt: világosság, a komplikáltnak az egyszerűsítése, az értelem áttekintő ereje! De

azért ugyancsak óvakodnak a sietségtől ott, ahol azt hiszik, hogy valami mulasztás fakad belőle. Például befejezésül tiltakoznak az ellen, hogy sokan választják a *tanítónőképzőt* lépcsőül az egyetemhez. A klaszszikus nyelvek utólagos pótlásától félnek; emiatt nem vetnek rá súlyt, hogy a preparandiában viszont sok olyan dolgot tanulnak, ami közvetlenül a női hivatásokba vág.

Áprilisban Traugott nagyszabású dolgozattal vázolja a német felsőbb leányiskolának *nemzeti ideálját, mely a modern humaniórákon épül!* Szeretné megváltoztatni a mai lyceumot. A lyceum ellen ugyanis nagyon sok argumentumot hoz fel. Felhozza legfőképpen, hogy csak azokra a kevesekre gondol, akik tudományos pályákra mennek; elhanyagolja a családi élet gyakorlati követelményeit, el a jó honleány hatalmas hazafias tauulmányait.

Löwe igazgató a nőiskola egyik nagyon fontos tárgyát világítja meg. Az *irodalmi olvasmányokról* beszél. Keresi, hogy mit tanítsanak milyen célból és milyen magyarázattal. Művészien szép, nemzeti anyanyelvi irodalom — ez az alapelve. Célja, hogy a növendékek képesek legyenek a műélvezet átérzésére és örömük teljék benne. Ennek a gyönyörűségnek a fokozására ad megértést, ad történelmi megvilágítást; behatóan jellemzi az eredeti irodalmi irányok tartalmát, a haladó és alkotó művészek szívét-lelkét.

Borchard a *párizsi felsőbbleányiskolák* harmincéves történetére tekint vissza. Elmondja, hogy hogyan dolgoztak és dolgoznak olyan műveltségen, mely szellemes, finom és nőies. Mennyire óvakodnak minden tudákosságtól Molière szellemében!

Schmitt Hermann szép módszeres felfogást és sok érdekes anyagot közöl azokhoz a *tudományos gyakorlatokhoz*, melyet *a tanítóképzők az idegennyelvek terén* végeznek. Munkaközben vizsgálja a nyelvet, a mindennapi világ és az ünnepi szárnyalás munkájában. A hangok, szótagok és szavak száz meg száz különböző élete, ezerféle játéka mind közelről érinti. A nyelv fejlődése és gondolkodása nagyon a szívén fekszik. Örülne, ha lelkesedése átragadna, ha a növendékek önállóan dolgoznának, ha követnék a saját megindulásuk kitartó sugallatát.

Pfisterer a *szakegyesületek* meg a *szakfolyóiratok* sokféleségét írja le és konstatálja, hogy valamennyi talál közös érintkezési pontot bármilyen pedagógussal; magas fokon állnak továbbképzésre törekszenek, de azért körükbe akarnak vonni minden alsóbbfokú iskolát is, hogy mindenfelé feldolgoztassák és mindenfelé éreztessék a haladás áldásait. Ideillik a hátsó közleményekből az a hír, hogy a leipzigi könyvipari kiállításon nagy pedagógiai szakosztály lesz és ezen a

szakosztályon bemutatják az olyan *speciális lapokat,* melyek egy-egy eszme, egy-egy tantárgy szolgálatába szegődnek. Fontos ezt tudomásul venni, mielőtt beáll a szünidő, az az idő, mikor a pihenés és a fesztelen járás-kelés tágítja a látókört, biztossá teszi az ítéletet; mikor kiki helyes szempontokat gyűjthet, hogy levonja a végső eredményeket a régi munkából, hogy előrelátó, hasznos alapot vessen az új tervekhez.

Közben szó van a *német olvasókönyvekről,* az újabb *Goethe-irodalomról* és a történeti iskolakönyvekről. Az elsőben nagyon emlegetik az olcsó kiadásokat meg a többkötetes szerkesztést. A Goethe-irodalom úgyszólván befejezte az élettörténeteket és most inkább a szellemi élet bensőségeit kutatja; p. o. egymásután adja ki az élőszóval elmondott beszélgetéseket, prédikációkat. *A történettanítás* igyekszik hasznot húzni az olyan forrásmunkákból és az olyan monografiákból, melyeknek az alapján a tanulók is közelebbről megismerkedhetnek egyvalamely kor vezető eszméivel, kimagasló alakjaival, egész szellemével.

*

Revue Pédagogique. Ennek a lapnak bő tere és erős francia szelleme van. Ép ezért, magyarázó, beszélgető hangon tárgyalhatja a pedagógiát tág társadalmi háttérrel, elejétől-végig társaséleti modorban. Ha olvassuk, jól megismerkedhetünk ennek a feldolgozásnak az előnyeivel, sőt esetleges hátrányaival is annálinkább, mert a külföldet is sokszor bevonja tanulmányai közé.

Mintha a februári füzetben még érezhetőbb volna ez, mint másutt!

Mindjárt az első tanulmány: *Poullain de la Barre és a feminizmus a XVII. században,* Lefèvre-től. Akiről Lefèvre itt beszél, az a francia klasszikusoknak volt a kortársa és már akkor szívvel-lélekkel vallotta, sok irodalmi hatással terjesztette, kitartó küzdelemmel erősítette, hogy férfi és nő egyenlő. Hiába volt a nőnek fényes tekintélye a szalónokban, a «bel esprit-k» között és mindenütt, ahol gyengéd érzések analizáltak — ő evvel nem elégedett meg. Tudományos képzésre, tudományos elismerésre törekedett. Ettől várta az egyenjoguságot. Azt már a mult alapján is állította, hogy a nők ép olyan nemesek, ép olyan tökéletesek és tehetségesek, mint a férfiak. Hangoztatta, hogy cseppet sem megvetendő az a megbecsülés és az a szeretet, amit a nők szépségükkel és kedvességükkel vívtak ki, de azért rosszalta, hogy a lányok kimaradnak a tanításból és az asszony sokszor visszamarad az értelem teljes kibontakozásától; rosz-

szalta, mert hiszi, hogy ez veleszületett hajlamuk meg erejük ellenére történik, hogy kárára van az erénynek, a boldogságnak. Kiemeli felsőbbségüket a társasélet kellemességében, a nyelv könnyed, gazdag és kifejező használatában; sok argumentumot vonultat fel amellett, hogy másban sem alsórendűek és állítja, hogy a speciális női hivatások megkívánnák a sok tudást.

Amint a nőket közelhozzák egymáshoz a női hivatások, úgy közös minden férfival *a katonai kötelesség*. Erről sok szép idealizmussal kifejti Boutroux Emile, hogy ma már nemcsak derékség, hanem egyenesen hősiesség. Folytonos önuralom az idegek és a képzelet állandó fegyelmezésével; mindig egyetértés lemondással és önmegtagadással.

A következő négy cikk idegenországban keres lelki emelkedést, tág látókört, Roger Maurice vázolja, hogy milyen támadások érik *a belga középiskolai tanítást* és hogy milyen reformokat vettek tervbe. Beougé Charles jellemzi azt az érdekes *egyptomi arabs iskolát*, mely ma már kiegészítésre szorul, de közel nyolcszáz évig semmit sem változott, mert egész hosszú korszakokon át bőven megfelelt az alapító ősök életerős ajándéka úgy, amint volt. Gastinel a nagy *Ruskin ifjúkori írásai*ba merül bele sok lélektani szempontból; foglalkozik az öröklétesség, a nevelés, meg a környezet szerepével; igyekszik adatokat adni a zseni fejlődéséhez az eszthetikus speciális világából. Hazard René *Correl doktor*nak azokról a nagyszabású munkáiról ír, melyek sikereikkel is meglepik, de főleg avval bilincselik le, amint sok reményt ébresztenek; hogy a remény gazdagabb legyen, nemcsak a megkezdett úton várja a sikert, hanem keresi az előzményeket, csodálja a merész koncepciókat, buzdít és előkészít több hasonló felfedezésre.

A tanítóképzők vizsgálatainak a krónikája mutatja, hogy nagyon kívánják a lényeg pontos átlátását és hű visszaadását, de azért akarják, hogy az összefoglalásban és a kiválasztásban önállóság, magasabb egyéni felfogás érvényesüljön; szeretik a szép olvasást, ami jó magyarázó, továbbá jó beszámoló a megértésről; szemmeltartják a pedagógiai felfogás és a hazafias érzések erősségét; Elszász-Lotharingia kényes témájában is nagy súlyt vetnek a békés, méltóságos tárgyalásra.

A *tanulócsere* nemzetközi intézményéről szintén van egy rövid kis hír. Állam, város, kereskedelmi testület stb., mind támogatja őket; ezrekre kezd menni a jelentkezők száma a szünidőkre és most mozgalmat akarnak indítani hosszabb külföldi tartózkodásra.

Az apró kis külföldi rovatok szerint, az Egyesült-Államok

egyik kollégiumában új szellemmel kísérleteznek az *anyanyelvi írásbeli dolgozatok* terén. Nem akarják, hogy rendes, megszabályozott penzum legyen; nem akarják, hogy agyoncsépelt, érdektelen tárgyakat űzzenek-fűzzenek, de nem akarnak adni teljesen szabad kezet sem. Vezetés mellett, meghatározott, de nagyobb körben, megengedik a válogatást témában és irányban; előakarják mozdítani a rejtett tehetségek első szárnycsapásait. Megemlítik még a német *munkaiskolák*nak azt a főelvét, hogy a tanítás ne annyira megrendszerezett, hanem inkább alkalmi legyen. — Foglalkoznak *a gyermeki lustaság* okaival és orvosságával; legfőképpen a nehéz tanítási menettől meg fizikai gyengeségtől akarják óvni a tanulót, továbbá módokat keresnek arra, hogy becsvágyát folyton ébrentartsák. — Belgiumból meg Svájból azt írják le, hogy némely helyen milyen gyakori és milyen sokoldalú *a szülők meg az iskola* érintkezése. Információ, tanács mindenről a legkülönbözőbb formában. — Az *irodalmi jegyzetek* szerint, a matematikai tankönyvek már küzdenek, hogy gondolatmenetük hosszú logikai láncolata ne legyen túlságos fárasztó; a vegytan kiküszöböli a szárazságot, a fizika pedig dolgozik a gyakorlati élet javára, az emberi egészség és az emberi jólét előmozdítására.

*

Márciusban Gosquet cikke szintén olyan pedagógiai témát vizsgál át minden oldalról, mely közvetlen összefüggésben van úgy társadalmi kérdésekkel, mind következményben, mind előzményben. Az *elemi továbbképző*-t *és a szaktanítást* tanulmányozza; mindezt céljaiban, problémáiban, francia nemzeti jellegében. Szerinte szó van itt egész Franciaország szellemi és erkölcsi életéről, sokféle kereskedelmi meg ipari érdekről. Szó van a fiatalságnak azokról a fontosabb éveiről, melyek nagyon fogékonyak, nagyon ingadozók; melyek a jövő élethivatásra döntő befolyással bírnak és megadják az alapvonást az egyéniségnek meg a társadalmi értéknek. Az iskolák szervezete, tanítása meg igazgatása, a tandíj mennyisége vagy ingyenessége, az órák kötelezősége és fakultatív volta, ezek közül egyik probléma olyan nagy körültekintést kíván, mint a másik. Sok tanulsággal szolgálhat Németország; terméketlen talaja és óriási ipara meg kereskedelme egész szisztematikusan behálózta az országot megfelelő iskolákkal. Érdekes Franciaországnak körültekintő hozzákészülődése, mely alaposan számol a kiterjedt mezőgazdasággal és az itt kívánatos intenzitással. De legtanulságosabb és legérdekesebb a bazeli: «Allgemeine Gewerbeschule»; nagy centralizáló központ, pompás felszereléssel, kitünő műhelyekkel és minimális kiadással.

Chauvet beszámol róla, hogy hogyan tanítják *Angliában az élőnyelveket*. Legjobban vonzza az a vita, melyet a klasszikus nyelvek körül támasztanak; szeretne rá feleletet a hatalmas brit birodalomtól is, hogy ez utóbbiaknak a tanítása megfér-e a modernséggel, avagy ellensége annak. Az iskolák sokfélesége miatt nagyon nehéznek érzi a tájékozódást, de annál termékenyebbre becsüli az eredményt. Abban összegezi az eredményt, hogy jó tanítás mellett napról-napra több súlyt vetnek a modern humaniórákra, de egyik módszert sem tartják benne csalhatatlannak. — Roger Maurice is vitás ügynek tekint a mélyére; keresi, hogy milyen megállapodásokkal fejezték be az egyes bizottságok azt a hosszú harczot, mely *a belga középiskolai tanítás* aktuális reformját vezette.

Az apróbetüs utóirat foglalkozik vele, hogy *az élőnyelvek tanításának a képesítő vizsgálatán* milyen fontos szerepet visz az anyanyelvi irodalmi dolgozat, az anyanyelvi olvasmánymagyarázat, mely alkalmat akar adni arra, hogy következtetni lehessen a jelöltek olvasottságára, irodalmi érzékére és műveltségére, továbbá az okosságra, a megszokott megfontolásra. Ugyancsak ennél a vizsgánál, a matematikában intik a növendékeket, hogy tanítás közben ne magyarázzák túlságos bőven gondolkozásuk egyéni menetét, a reáliák terén pedig kétszeresen sürgetik a rövid, szabatos és világos kifejezéseket; ezek nem zárják ki a szükséges részleteket, sőt a részlet egy okkal több rá, hogy minél jobban fokozzák velük az érvényesülést. — Az idegennyelvek terén figyelmeztetően tapasztalják, hogy a német tudás nagyon halad, de a szavak mondattani értékelése nem biztos: inkább rávall a szótárhasználatra, mint az asszimiláló olvasásra; fontos megjegyzés még éppen a nehéz angolról, hogy a kiejtésben nincs semmi lényeges fokozati különbség azok között, akik utaztak Angolországban és akik nem jártak kinn.

A szószoros értelemben vett *nevelés* köréből jellemző, hogy az egyik lycée igazgatója körlevelet intéz növendékeihez a kedves, a hagyományos és dicsőséges francia udvariasságról; teszi ezt azért, mert panaszokat hall, hogy vétenek ellene. Az erkölcsi nevelés lígája például olyan leckéket is tart, melyen a hallgatók beszámolnak az egyesület szellemében kifejtett munkásságukról és annak eredményeiről. — Londonban működik az ifjusági egyesületek kebeléből egy tanácsadó bizottság a minisztériumok védelmével; ismeri körülbelül 60,000 kis honpolgár anyagi viszonyait, megmenti őket az eltévelyedéstől, a nyomortól meg mindenféle kétségbeeséstől és támogatja pártfogoltjait akár továbbiskoláznak, akár életpályát választanak.

Az Egyesült Államokban több igazgató behozta az iskolájába,

hogy *az anyanyelv* helyes használatát minden tanár elienőrizze minden tárgyban, irásban és szóban; ezekben az iskolákban a többi tanár is beleszól az iskolai osztályzatba és az igazgató is felülvizsgálja a dokumentumokat. — Californiában az az óhajtás merül fel, hogy külön kurzust rendezzenek azoknak a pedagógusoknak, akik *adminisztrációval* akarnak foglalkozni.

Eredeti eljárásmódot honosítottak meg Brüsszel városánál arra, hogy *család és tanító* érintkezhessék egymással. A tanuló minden héten lelkiismeretes tudósítást ír iskolai működéséről, azokról a megjegyzésekről, melyben munkája részesült és az ő saját értékeléséről mindkettőt illetőleg. Az írást láttamozzák az iskolában, láttamozzák otthon. Láttamozzák azt a «zöld lap»-ot is, mellyel a tanító figyelmezteti a szülőt, hogy kérdezősködjék, mert valami rendkívüli történt. A gyermek felel és feleleteit megírja a hátlapon. Ha nem felel meg a valóságnak amit írt, akkor új lapot kell kitöltenie, de ez ritkán fordul elő.

Tartalmas végül az *irodalmi események* regisztrálása. Itt nagyon szivesen fogadják azt a könyvet, mely a francia realista-regény történetét nyomozza sok irodalmi és pedagógiai értékkel; várnak tőle gyógyulást a hamis idealizmusban, az életrontó ábrándokban. A történetírók lerójják hálájukat, amiért megjelent Voltaire levelezéseiből egy kötet, benne az angol levelek is, annak az útnak a vallomásai, melyre mint költő lépett, melyről mint bölcs tért vissza. — Ugyancsak leveleket válogatott össze egy francia hölgy Goethétől: kétszázötvenet a 13,500-ból; a jóbarátok, a benső családi élet Gœthéjét akarta bemutatni; jellemének, lelkének a kifejlését kereste; nagy tisztelettel adóznak jóérzékének, biztos kezének. A jó választást dícsérik még Alfréd de Vigny életrajzában, munkáinak a jellemzésében; mondják, hogy sohasem hozott felszínre régi írást, csak mikor hasznunkra van; az mindig eleven, friss színeket kap tőle; mondják, hogy közelhozza egymáshoz, ami távolszik, közelhozza könnyed, ritmikus játszisággal; más kritikusi hivatást nem is kíván teljesíteni, de elég ez; ennek az alapján remélik valami olyan értékes munkának a megteremtését, mely megvilágítaná, hogy milyen volt az elmult félszázadban ennek az emelkedett és ünnepelt poétának a kimutatható, a legmegérezhetőbb befolyása.

Itt is, ott is nagy kölcsönhatások és nagy remények — —

Dr. Schmidt Mária.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Negyedik közlemény.)

Felsőbb leányiskolák.

A lőcsei, háztartási tanfolyammal egybekötött m. kir. állami felsőbb leányiskola harminckettedik értesítője az 1912—1913-ik iskolai évről. Szerkeszti: Klimkó Mihály igazgató.

A bevezető cikket Klimkó Mihály írta a felsőbb leányiskola recormjáról. Az igazgatón kívül tanítottak: *dr. Alexy János, Barla-Szabó Titusz, Fábryné-Gémessy Aranka, Illgenn Antal, dr. Josipovichné-Novák Lenke, Kasselik Malvina, Katona Mária, Kerekes Krisztina Jolán, Klimkó Józsa, Krssák József, Leicht Sarolta, dr. Lővy Gusztáv, dr. Magyar Emil, Markovszky Jozefin, Martinecz Ferenc, Mercz Edit, Nessl Alajos, Petrik Ilona, Rózsa Kálmán, Szalkai Margit, Szegfi Ilóna, Szentistványi Éva, Teszler László, Vizy Dezső, Vozáry Miksa, Watzesch Janka.* Beiratkozott 156 (34+29+30+30+23+10) rendes és 4 rendkívüli, összesen 160 tanuló. A háztartási tanfolyamnak 5 növendéke volt. Tanulmányi kirándulást rendeztek a Szepességen.

A máramarosszigeti magy. kir. állami felsőbb leányiskola s a vele kapcsolatos internátus értesítője az 1912—1913-ik tanévről. XXXVI. iskolai évről. Közli Enyi László igazgató.

A tanári testületnek 25 tagja volt, még pedig *Ányi László* igazgató, *Andreánszky Olga, dr. Balásné-Krizsó Jolán, Balogh Péter, Barkász Lajos, Bede László, Berecz István, Boga Imre, Doros Athanáz, Eichhorn Ida, Harsányi István, dr. Heller Jakab, Katz Róza, Knauer Sándor, Lányiné-Piller Odola, Lernerné Nendtvich Paula, Lovaghy Dénes, Miller Gyula, Pollák Emil, Puschmann Ida, Schmitz József, Tirczka Klotild, Urbántsek Ilona, Valkovszky Erzsébet, Valkovszky Margit.* Az iskolák dec. 16-tól jan. 5-ig be kellett zárni a városban uralkodó kanyaró betegség miatt. Beiratkozott 189 rendes, 3 rendkivüli, 3 magántanuló (50+38+38+30+18+21): összesen 195, kik közül 183 fejezte be az iskolaévet.

Maros-Vásárhely m. kir. város felsőbb leányiskolájának értesítője az 1912—1913-ik iskolai évről. Szerkesztette Szerényi Károly igazgató.

A tanári testület *Szerényi Károly* igazgatóval az élén a következő tagokból állott: *dr. Apáthy Árpádné Sebesi Laura, Báthory Józsefné*

Straub Jolán, dr. Dékáni Kálmánné Máthé Mária Lilla, Farczády Jolán, Kabdebó Erna, dr. Kallós Ernő, Schikl Izabella, Szatmári Jenő, Vigana Edéné Kégl Margit, Ferenczy Petronella, dr. Nyerges Gábor, Biró András, Beyer Fülöp, dr. Lővy Ferenc, Ujlaki János, Pallós Jenő, Rédiger Géza. Az iskolába 117 rendes (24+25+29+21+13+3), 10 magán, 1 rendkívüli tanulója volt, s a továbbképző-tanfolyamot 5 növendék látogatta.

A mezőtúri m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913-ik iskolai évről. Tizenhatodik évfolyam. Közli: Keller Imre igazgató.

A bevezető cikket *dr. Kreszta Róza* írta a munkáról és szeretetről. *Keller Imre* igazgatón kívül tanítottak: *özv. Mártonffy Józsefné-Fodor Erzsébet, Bedics Mária, Benkhard Ilona, dr. Bordács István, Fehér Géza, Fehér Gézáné, özv. özv. Füredy Lajosné, Miskolczy Katalin, Gisste Margit, Glück Mór, Kálmán Etelka, Katona Jolán, Koppe Etelka, Kövesdy Elvira, dr. Kreszta Róza, Lányi Lajos, Lányik János, Lányik Jánosné-Mortenson Gabriella, dr. Mezey Sándorné Gyurmán Riza, özv. Novák Antalné Vihlidán Mária, dr. Perémy Imre, dr. Szakács Albert, Császár Károlyné Báthory Mária, Füredy Mária, Vécsei Artur.* Az intézetben a festőtanfolyam (15 növendékkel), s háztartási tanfolyam (22 növendékkel) működött. Beiratkozott 163 tanuló, még pedig 154 (45+37+23+30+10+9) rendes, 3 magán és 6 rendkivüli tanuló. A minisztérium az iskola mellett levő telket 5200 koronáért megvásárolta, amely telekkel az intézet kertje kiegészítést nyert. Az iskola egy modern rajztermet is kap, mely célra a kormány 50 ezer koronát vett fel a költségvetésbe és az építkezések megkezdését elrendelte.

A tiszáninneni ref. egyházkerület internátussal kapcsolatos miskolczi felsőbb leányiskolájának értesítője az 1912—1913. iskolai évről. Közli: Domby László igazgató.

Az iskola vízvezetéket és csatornát kapott, megvett egy körülbelül 6000 m^2 területet, amelyen korcsolya- és tenniszpályát csinált, s a minisztérium anyagi segélyezésével lehetővé tette, hogy a községi és felekezeti felsőbb leányiskolai tanárok a velük egyenlő szolgálati idejű állami felsőbb leányiskolai tanárokkal teljesen egy időpontban lépnek elő magasabb fizetési osztályokba. *Domby László* igazgatón kívül működő tantestületi tagok voltak: *Tóth Irén, Szabó Gizella, Fűrész Róza, Péter Pál, Károsy Mária, dr. Artbauer Gizella, Domokos György, László Sándor, Péter József, Fiedler János, Halász József, Krausz Simon.* Képző- és iparművészeti tanfolyamnak 34 növendéke volt. Az iskolába beiratkozott 195 (50+46+39+35+19+6) rendes, 9 magántanuló, összesen: 204, kik közül 197 tett vizsgát.

A nyitrai róm. kath. polgári és felsőbb leányiskola értesítője az 1912/1913. tanévről. Közli: Német István igazgató. XVIII. évfolyam.

A bevezető cikk a Nagy Konstantin anyját jellemzi. Tanítottak: *Német István* igazgató, *Pityinger Eugénia, dr. Biringer Ferenc, Ernetz Gráciai Ersing Hilda, Greschner János, Iváncsits János, Kovács Teréz, Kralicsek Mária, Krausz Klarissza, Nieszler Zsófia, Resch Emma.* Az iskolaév elején beiratkozott az I. osztályba 56, II-ba

40, a III-ba 56, a IV-be 35, a továbbképző-tanfolyamra 10, összesen 197 tanuló. Az iskolában Mária-kongregáció működött, melybe ez évben 40 új tag lépett be. A felsőbb leányiskola a jövő tanévben véglegesen megszűnik az új intézetben, helyét továbbképző-tanfolyam foglalja el.

A «Miasszonyunkról» nevezett női rend pécsi nevelő- és tanintézetének értesítője az 1912—1913. iskolai évről. Közli: az igazgatóság.

Az első cikk *Bitter Illést*, az iskola volt igazgatóját parentálja el kegyeletes szavakkal. A felsőbb leányiskolában 137 (29+24+31+29+19+5), a tanítónőképzőben 99, a polgári iskolában 250. az elemi iskolában 293, a gyakorló iskolában 171, összesen 950, tanuló tanult. A felsőbb leányiskolában tanítottak: *Bosnyák Pongrác, Chinorányi Ede, Frank M. Paula, Gábor György, Graf M. Alexia, dr. Hang Dániel, Hoffmann M. Leó, Horváth M. Katalin, dr. Jakab Béla, dr. Kiss Albin, Kosztka M. Anselma, Major M. Stefánia, Párkányi Norbert, Peytrignet M. Gábriella, Rássy Paulin, dr. Sipos István, Weber M. Aquinata, Weber M. Bernarda.* Az iskolát meglátogatta dr. gr. *Zichy Gyula* megyéspüspök. Az intézetben Mária-kongregáció működött.

A pozsonyi m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913. Közli: Arati Frigyes igazgató. XXX. évfolyam.

Az első cikkben *Rauschmann Cecilia* Llewellyn Editet, a második cikkben *Dach János* dr. Pávozi Vajna Gábort parentálja el igen melegen, a harmadik cikkben pedig *dr. Lersch Ernő* «a női középfokú oktatás a magyar közvéleményben» cím alatt ismerteti a felsőbb leányiskolák igazgatóinak véleményét a felsőbb leányiskolák mai helyzetéről és fejlesztéséről. A tanártestület a következő tagokból állott: *Arató Frigyes* igazgató, *Rauschmann Cecilia, Danch János, dr. Szántó Károly, Zala Miksa, dr. Lersch Ernő, Tirscher Berta, Mahó Irén, Chalupáné Olgyay Ilona, Skonyárné Schwarz Gabriella Minkovitz Matild, Gludovácz Ilona, Bognár Ilona, Bognár Erzsébet, Kesslerné Zuna Mauricette, Teply Panla, Balogh Anna, Cserny Etelka, Dormány Klára, Loschdorfer Paula, Arató Amália, Majsch Márta, dr. Pávay-Vajna Kábor, Llewellyn Edit, Szász Margit, Schlemmer Gizella, Főzmayer Etelka, Windisch Margit, Bear Blanka, Nádor Imre, Rátz Vilmos, Balogh Elemér, Grünsfeld Adolf.* Az iskolának 266 (29+27+28+27+44+45+24+21+21), 1 rendkívüli, 9 magántanulója volt, összesen: 286, a továbbképzőbe felvétetett: 19 növendék.

A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912/13. iskolai évről. XXXII. évfolyam. Szerkesztette: Mamsák Pál igazgató.

Az első cikkben az igazgató, Mamsák Pál, «*Gazdátlan levél*» cím alatt levélalakban ismerteti a felsőbb leányiskola célját és hivatását. Az iskolában tanítottak: *Alszeghy Erzsébet, Brunner János, Bründl Ödön, Bründl Ödönné, Friedrich Valéria, Karlik Mariska, Hümpfnerné Keresztély Olga dr., Kontz Gizella, Lang József, dr. Marcsek Tibor, dr. Pollák Miksa, Nagy Ilona, Rohszer Ilka, Sándor Irma, Schuh Kamilla, Schwábyné Gumpinger Marianna, dr Stráner*

Gyula, Stárits Karola, Szlimák Lajos, Dukai Takách Mária. Nyilvános tanuló volt 162 (31+39+35+28+17+12) magántanuló pedig: 4, összesen: 166. A növendékek között előfordult vörhenyesetek miatt április 17-től május 1-ig szünetelt a tanítás. A rajzot és kézimunkát az I—III. osztályban két-két csoportban tanították.

A szabadkai m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője, az 1912—13-ik iskolaévről. Közli: dr. Vajda Gyula igazgató. Hatodik év.

A tanári testület a következőkből állott: *dr. Vajda Gyula* igazgató, *Aczél Gyula, Barsy László, Csajkásné Fetsch Aranka, Deli Margit, Dvorzsák Katalin, Grábler Ida, Haas Mária, Herbely Irén, Kalmár Jolán, Korossy Emil, Lenk Dóra, Ludaics Izidor, dr. Pap Stefánia, dr. Singer Bernát, Szabóné Gálfi Anna, Tantos János, dr. Wilheim Adolf.* Rendes tanulónak iratkozott 94 (20+18+12+16+13+15), rendkívülinek: 1, magántanulónak: 3. Az iskolának nincs megfelelő épülete, újnak építése pedig elhalasztatott, mert megakadtak a tárgyalások a város és a minisztérium között. A növendékek jutalmazására Berkes Antalné alapítványt tett. A tanulók külön tanfolyamban angol nyelvet és festészetet sajátíthatták el. Hetenkint háromszor játékdélután volt. Az iskolaév végén a Tátrába tanulmányi kirándulást rendezett az iskola. Az egész tanártestület előtt 8 tanítást tartottak.

A szegedi m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913-iki iskolaévről. Tizenhatodik évfolyam. Közli Czeizel János igazgató.

Az első cikkben *dr Várady Erzsébet* számol be a Temesvár, Alduna, Herkulesfürdő megtekintésére tervezett tanulmányi kirándulásról. A Második cikket dr. *Krausz József* írta «A könyvek szerepe a fertőző betegségek tovaterjedésében» címmel. A következő cikk a «Háztartási tanfolyam» célját és munkásságát ismerteti, majd külön cikk a tanulók fegyelmi rendtartását adja. Az intézet tanártestülete a következő tagokból állott: *Czeizel János* igazgató, *Csik Mária, Baranyainé Quinz Emília, özv. Bauerné Lévy Jenny, Bereczk Sándor, dr. Bittenbinder Miklós, Borosnyayné Gyertyánffy Adrienne, Borsiczky Árpád, Borosnyai Szeréna, Brandeisz Mária, Csorjáné Nagy Julia, Dávid Mihály, Ilnek Jolán, dr. Gulyás Ferencné, Horváth Aranka, Horváth Lajos, Jacobs Róza, Jenny Ágota, Kuss Gizella, dr. Kausz József, Lábán Mária, Lányi Béla, dr. Löwinger Adolf, Mayerné Wachtel Adolf, Marikovszky Ilona, dr. Pataky Erzsébet, Pillichné Szendrői Ilona, Szabados István, Sidlovits Kálmán, Thomay József, dr. Várady Erzsébet, Wenz Margit.* Beiratkozott 287 rendes, 6 magántanuló, ezek közül 237 (25+24+28+27+43+43+32+15) a felsőbb leányiskola, 56 a kapcsolatos előkészítő (elemi) tanfolyam növendéke volt. A tanulókkal az Aldunára rendeztek kirándulást. A festőtanfolyamnak 26, a háztartási tanfolyamnak 28 látogatója volt.

A székesfehérvári szab. kir. város felsőbb leányiskolájának nyolcadik évi értesítője az 1912—1913. iskolaévről. Közli: Szepesi Géza igazgató.

A bevezető «Néhány szó az északnyugati Balkán területéről»

című cikket dr. Györke Margit írta. Az iskolát többször meglátogatta dr. Prohászka Ottokár megyéspüspök, s dr. Saára Gyula polgármester. Az intézetnek szokatlan nagy számú — 11 — alapítványát ez évben «egy tanügybarát» egy 1500 koronás újabb alapítvánnyal gazdagította. A tanártestület tagjai a következők voltak: *Szepesi Géza* igazgató, *dr. Györke Margit, Hang Mária, Litján Viktória, Manger Irén, dr. Neiser Mária, Pékné Krasznopolszky Ida, Renaudné Bienaimé Berta, Frycsaj Richárd, Medgyesy József, Rózsa Sándor, Dornis István, Gáncs Jenő, Heinrich Armin, Raics Demeter, Steiner Jakab.* Az iskolában 198 (59+42+45+24+16+12) növendék tanult.

A temesvári háztartási tanfolyammal és bennlakással egybekapcsolt magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913. tanévről. XXIX. évfolyam. Szerkesztette: Schill Fülöp h.-igazgató.

Az értesítőt Schill Fülöp cikke vezeti be, melyben a Kolozsvárra áthelyezett Mársits Reginának működését, alkotásait, egyéniségét jellemzi, kitől melegen búcsúzott a tanári kar, a tanulóifjuság és a város közönsége. Külön tanfolyam volt: angol nyelvi, játszótanfolyam, s házitanfolyam, s háztartási tanfolyam, melynek 12 hallgatója volt. A tantestületben tanítottak - *Mársitz Rozina, Bársony János, Csépné-Membrez Cecile, Cseszmák Mária, Farkas Anna, dr. Gálosné Tedeschi Klementin, Herkely Julia, Grätz Lujza, Katona Mária, Kiszely Valéria, özv. P. Kovács Árpádné, dr. Kubáss Margit, Kuss Gizella, László Lujza, Schembráné Traschenfeld Lucia, Schill Fülöp, Simon Anna, Schillné Göndör Ilona, dr. Tauffer Jenő, Aufeuvres Germaine, Hoós János, Antal Marianne, özv. Göndör Sándorné, özv. Kolozsvári-Scheidl Józsefné, Lueff Borbála, Mársits Zsuzsanna, Rödiger Berta, Jalsoviczky Karolin, Tamássy Erzsébet, dr. Barabás Ábel, Bohus Károly, dr. Drechsler Miksa, dr. Fábián István, Mihutia Sándor Rech K. Géza, Szabolcska Mihály, Stamuilow Iván.* Az iskolába 220 (52+41+33+44+25+25) rendes, 13 magántanuló iratkozott be. Összes létszám: 233. A «Mársits Rozina Jótékonysági Egyesület» ez nov. 15-étől négy hónapon át látott el naponként átlag 75 gyermeket meleg ebéddel, Karácsonykor pedig ugyancsak 75 gyermeknek ajándékozott ruhát és egyéb tárgyat. Azonkívül az egyesület ez évben is folytatta működését a patronageban. A vasárnap délután otthonról elszakadt szegény 12—16 éves leánykákat az V. és VI. osztály növendékei tanították illemre, nagy gondot fordítottak emellett a vallásos érzelem ápolására is.

A «Miasszonyunkról» nevezett iskolanővérek vezetése alatt álló temesvári-józsefvárosi róm. kath. felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913. iskolaévről. Közli: az igazgatóság.

A tanítótestület élén *Sáfrán József* igazgató állott, kívüle tanítottak még: *Plesz József, Kontraszty Dezső, dr. Magony József, Viezner Gyula, Cieleszky Mária, Agnéta, Novák M. Emma, Nieszner M. Calasanctia, Platzner M. Blanka, Márton M. Heriberta, Fialovitz M. Romana, Kliegl M. Hennáta, Pommersheim M. Athanázia, Luniacsek Erzsébet.* Felvétetett összesen 238 tanuló, még pedig 230 rendes (60+60+44+32+19+15), 8 magántanuló.

A trencséni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1912—1913. iskolai érvől. Harminchatodik évfolyam. Közli: Otrok Mihály igazgató.

Otrok Mihály bevezető cikkében a felsőbb leányiskola reformjáról elmélkedik. A második cikkben Hönigschmidt Bódog számol be a drezdai rajzoktatási kongresszuson szerzett tapasztalatairól. Igazgatón kívül tanítottak: *Fail Márta, dr. Benedek Ferenc, Csáki Irma, Csórik Ilona, Fail Hilda, Gáli József, dr. Gosztonyi Gizella, Győri János, Győri Jánosné — Jancsurák Lujza, Hőnigschmidt Bódog, Katona Lajos, Kárpáthy Julia, Krizsán Zsigmond, Kugel Ignác, dr. Martiny Kálmánné Héll Rózsa, Pribis Ilona, Régnier Georgette, Sándor Stefánia, Scharbert Sarolta, Schwarz Samu, Sedivy László, Somosi Vilmos, özv. Vlahovitsné Indali Sarolta, Carrara Manóné.* Felvételre jelentkezett 198 tanuló, még pedig 161 rendes (36+23+23+28+32+13+6, a második osztály párhuzamos volt), 33 magántanuló, 14 háztartási tanuló, ez utóbbiak a varráson és főzésen kívül könyvviteltant, kereskedelmi ismereteket, levelezést, kereskedelmi földrajzot a fontosabb árúk ismeretével, kereskedelmi számtant, gyorsírást és gépírást tanultak.

Mezőtúr. *Keller Imre.*

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

GRAZIA DELEDDA

A MI URUNK

Regény **Ára 4 korona.**

SZÁSZ ZOLTÁN

SÉTÁK A FÜGGŐKERTBEN

Novellák **Ára 3 korona.**

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A pozsonyi tanítónőképző ünnepe. Május 10-én gyönyörű ünnepet ült a pozsonyi tanítónőképző intézet, abból az alkalomból, hogy az intézet hírneves igazgatóját, Wollmann Elmát * kettős kitüntetés érte. Közel negyven esztendős tanítónői és 25 eredményes igazgatói munkásságát ugyanis király Ő Felsége másodosztályú Erzsébet-rend adományozásával, kitünő szociális és nevelői tevékenységét pedig X. Pius pápa a «Pro ecclesie et pontifice» című érdemrend adományozásával jutalmazta. A két rendjel ünnepi átadása ezúttal szokatlan fénnyel folyt le, mert maga Izabella kir. hercegasszony óhajtotta azt az ünnepelt igazgatónő mellére tűzni. Az ünnep napján megjelent tehát az intézetben Gabriel és Alice kir. hercegnőkkel és Albrecht kir. herceggel, gr. Cappy udvarmester és Zamoyska Eleonora udvarhölgy kíséretében. A magas vendégeket Bartal Aurél főispán és Wollmann Elma igazgatónő várták az intézet kapujában s az ifjú tanítványok sorfala között a pompásan diszített tornaterembe kísérték. Mihelyest a magas vendégek a számukra fenntartott helyet elfoglalták, egy negyedéves növendék szívből jövő üdvözlő szavak kíséretében szép virágcsokrot nyujtott át Izabella főhercegnőnek, míg másik két leányka két fiatal főhercegnőnek kedveskedett egy-egy csokorral. Az énekkar rázendíti az «Isten áldd meg a magyart», míg az éneket állva végig hallgatjuk, legelhet szemünk a sok kedves látnivalón, az örömtől kipirult növendékseregen s a sok előkelő vendégen, az ünnepelt igazgatónő őszinte tisztelőin. Ideírunk egy nehány nevet, jelezni óhajtván vele, hogy Pozsony és vidékének úri társadalma mennyire együtt tudott érezni az ünnepi örömben a pedagógusokkal, az intézet tanári testületével, a növendékseregggel. Ott voltak: gr. Zichy Géza, Neiszidler Károly képviselő, Tauscherné Geduly Hermin, Albrecht János főigazgató, Fergina Gyula tanfelügyelő, Fésüs György a jogakadémia dékánja, Brolly Tivadar polgármester, Petőcz Jenő alispán, Spissich János póstaigazgató, Pirchala Imre udv. tanácsos, Gaibl Sándor és Kereszty Viktor, dr. Mészáros János, Mocznik Folicián, Nádor, Fischer és Tyukoss plébánosok, pater Rafael, Bistera, Hirschmann, Arató és Győry igazgatók, Rauschmann Cecilia igazgatónő, Feigler Ferenc, Göndör Károly, Schmidt helyettes tanfelügyelő, dr. Rajcsányi, dr. Bo-

* W. E. életrajzát és arcképét közölte folyóiratunk.

Szerk.

zóky, dr. Végh, a Zichy, Pálffy és Széchen grófnők, Odeschalchi hercegnő, Cappy Konstance grófnő, Szápáry Ilona grófnő, Pongrácz grófnő, Delrupt-Tisza grófnő és igen-igen sok régi tanítvány.

Az ének elhangzása után Bartal Aurél főispán, ki Jankovich Béla közoktatási minisztert is képviselte, mélyen átérzett beszéd kíséretében átnyujtotta a II. osztályú Erzsébet-érmet Izabella főhercegnőnek, ki azt a jelenvoltak lelkes éljenzése közben tűzte fel Wollmann Elmának. Beszédében a főispán utalt arra, hogy az érdemekben gazdag pedagógusnő kitüntetése minden körben osztatlan örömöt okozott s ezt az örömet megkoronázta Izabella főhercegnő ő kir. fenségének «városunk nagyasszonyának» ez örömünnepen való személyes megjelenése; a jelenvoltak és a kitüntetett igazgatónő nevében mély tisztelettel köszönte ezt meg a főhercegnőnek. Majd elmondta, hogy az ünnepeltnek az egész országban tisztelt neve van, hogy fiatal kora, 1877 óta szenteli életét a tanításnak, 1883 lép élére, mint internátusi igazgatónő a pozsonyi felsőbb leányiskolának 1895 óta vezeti a pozsonyi állami tanítóképzőintézetet. A nevelésnek általában nagy a jelentősége, a tanítóképzőintézeti nevelésnek a fontossága az ország kulturájának fejlődésében mindennél nagyobb. Nemcsak az intézet életében a nemzeti kulturában is nagy súllyal bir tehát az ünnepelt kíváló pedagógiai tudása és érzéke. Sok tanítvány értékesíti az iskolában és igen sok a családban saját gyermekei nevelésében azt a lelki kincset, melyet Wollmann Elma erős pedagógiai egyénisége benne kifejlesztett. Az egész országban szétszórva, gyakran eldugott falvacskákban működve, tanítói munkásságukhoz erőt, kitartást és lelkesedést abból a gazdag forrásból merítenek, melyet szeretett mesterük hivott életre lelkükben. Így válik országos jelentőségüvé az a csendes munka, melyet nemes hivatásszeretettől áthatva Wollmann Elma az intézet falai között végzett, s melyet a király Ő Felsége magas kitüntetése ma megjutalmazott.

Az «Erzsébet-rend» átnyujtása után Kazacsay Árpád városi plébános, címzetes apát a hercegprimás nevében szintén hosszabb beszéddel méltatta Wollmann Elma érdemeit, különösen a vallásos szellemben vezetett leánynevelésben, az árvák sorsának felkarolásában. Egész Pozsony ismeri azt az önzetlen fáradhatatlan munkásságot, melyet az ünnepelt az «Izabella gyermekotthon» munkásleányok gondviselésében, nevelésében kifejtett, s melynek az Izabella kir. főhercegnő védnöksége alatt álló intézet felvirágzása és helyes irányban való vezetése jó részben köszönhető. Kazacsay plébános is a főhercegnőnek nyujtotta a pápai érmet s őt kérte, hogy azt az ünnepeltnek átnyujtsa, amit a főhercegnő a közönség éljenzése közben készséggel meg is tett, a másik érmet is feltűzvén Wollmann Elma mellére.

Az ünnepi tény után Wollmann Elma szép beszédben köszönte meg a kitüntetést, a főhercegnő, a kormány és a hercegprimás kegyességét, mindazoknak az előkelőségeknek, jóbarátoknak a szívességét, kik az ünnepen megjelentek. Az érdemet azonban elhárította magától. «Soha nem érhetett volna el nevelői munkásságában megfelelő eredményeket, ha oly kitünő tanári testület nem támogatja.» Az ünnepelt köszönő szavai után az ifjúság a pápai himnuszt énekelte, mire a testületek és küldöttségek üdvözlete következett.

A gyakorló iskola kis növendékei, majd a nagyok nevében Schmidt Sári negyedéves növendék szép meleg szavakkal, majd a régi tanítványok nevében Denk Marianna, a tanári testület nevében igaz szeretettel Belányi Tivadar. Végül a szózatot énekelte a növendéksereg. A szép ünnep emlékét a vendégek névaláírásukkal örökítették meg, de megörökítette azt lelkükben az ünnep melegsége, őszintesége. Mi is ott voltunk, mi is ünnepeltünk lélekben legalább. Azt a sok örömet, azt a sok jókívánságot, amit a kitüntetés alkalmából Wollmann Elma iránt éreztünk kifejezésre kell juttatnunk itt a nyilvánosság előtt már csak azért is, mert Wollmann Elma kezdettől fogva lelkes jó barátja folyóiratunknak s annak megalapításában és fenntartásában bennünket hathatósan támogatott. Ott a határszéli városban talán mélyebben átérezte mint más, milyen jelentősége van a «Nemzeti Nőnevelés»-nek s évenként 25—30 előfizetőt gyüjtött folyóiratunknak, hogy volt tanítványait folyóiratunk szellemével megismertesse, s nekik tanítói munkásságukban ezzel is segítséget nyujtson.

*

Új leánygimnázium. A Szent Szív Intézet vezetése alatt új leánygimnázium nyílik meg szeptember havában a fővárosban, melyre már megkezdődtek a beiratások. A *Szent Szív* (Sacre Cœur) Intézetben az új intézmény valóban régen érzett hiányt pótol. Azok a kath. szülők ugyanis, kik a Szent Szív Intézetben neveltették leányaikat, a négy polgári osztály bevégzése után kénytelenek voltak kivenni leányaikat az intézetből, ha őket valami pályára óhajtották képezni, vagy magasabb fokú általános műveltségben kívánták őket részesíteni. A kitünő nevelőintézetben továbbképzés céljából leginkább azon előkelő családok leányai maradtak, kik leányaikat idegen nyelvekben és művészi tárgyakban óhajtották tökéletesíteni.

Jövőben a tudományos pályára készülő leányok is megtalálják a továbbképzés essközét, a leánygimnáziumot a Szent Szív Intézetben, melyet bizonyára az ország minden részéből szívesen fognak felkeresni. Az intézet a következő értesítést adta ki: «A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1914 május 13-án kelt 57.322/1914. számú jóváhagyásával s Ő főmagasságának, Magyarország hercegprimásának főnnhatósága alatt a budapesti Szent Szív Intézet (VII., István-út 75. sz.) az 1914. év szeptember havában nyilvánossági joggal felruházandó nyolcosztályú kath. leánygimnáziumot nyit. Az 1914/15. tanévben megnyílik a gimnázium I. és V. osztálya. Ezekhez kapcsolódik fokozatosan a következő években a többi osztály, úgy hogy az 1917/18. tanévben számuk teljes lesz. A felügyeletet és nevelési teendőket a Szent Szív szerzetesnők, a tanítást pedig egyetemet végzett, okleveles tanerők teljesítik. A gimnázium igazgatója: Danczer Béla, István-úti főgimnáziumi tanár. A tanulók lehetnek: 1. Bejárók, kik csak a tanításon vesznek részt. Évi tandíj 200 K. 2 Félig bennlakó növendékek, kik ½8 tól esti 6 óráig az intézetben maradnak, ott ebédelnek, ozsonnáznak s a délutáni órákban tetszés szerint francia, angol, zene és kézimunka magánoktatásban részesülhetnek. Ellátási díj 500 K. Tandíj 200 K. A külön oktatás megegyezés szerint. 3. Bennlakó nö-

vendékek, kik teljesen az intézetben tartózkodnak s a 2. pont alatt jelzett délutáni oktatásban részesülnek. A teljes ellátás díja évi 1000 K. Tandij 200 K. A külön oktatás megegyezés szerint. Az internátusba s félbennlakásra csakis katholikus növendékek vétetnek föl. A beiratás díja (bennfoglalva egyéb kiadások) 30 K. Az intézet az előírt díjakból semmiféle kedvezményt vagy engedményt nem nyújt. Fölvételért az 1914/15. tanévre az intézet igazgatóságához kell fordulni május és június havában (VII., István-út 75. sz., Budapest). A folyamodványhoz csatolandó: keresztlevél, illetőleg születési bizonyítvány, újraoltási s az 1913/14. tanévről szóló iskolai bizonyítvány, vagy ennek hiányában a félévi értesítő. A gimnázium I. osztályába (végleges állami tantervvel) olyan tanulók vétetnek fel, kik az elemi IV. osztályt sikerrel végezték. Az V. osztályba (átmeneti tantervvel) azon tanulók léphetnek, kik vagy a polgári, vagy a felső leányiskola IV. osztályát sikerrel végezték, vagy a felvételi vizsgát sikerrel leteszik. A felvételi vizsgák, valamint a végleges beiratások június 29. és 30-án, továbbá július 1. és 2-án délelőtt 10—1 óra közt tartatnak. Ezen alkalomra a tanulóknak a szüleikkel vagy gyámjukkal személyesen kell megjelenniök az intézet igazgatóságánál s évvégi bizonyítványukat az 1913/14-ben végzett osztályról fel kell mutatniok.» Szívből üdvözöljük az új leánygimnáziumot, és üdvözöljük a Szent Szív Intézetet a nőnevelés javára tett nemes újításáért. Hisszük, hogy az új gimnázium sikerrel fogja megoldani szép feladatait; biztosíték erre a kitünő nevelőintézet, melynek vezetése alatt az új leánygimnázium létesült és biztosítékot nyújt erre az is, hogy igazgatójául oly kitünő tanárt és jeles pedagógust választottak, mint Danczer Béla, ki valóban hivatott az új intézet szervezésére és kifejlesztésére.

*

A diákleányok nyomora. A diákság nyomorát újabban már állandó bizottság tartja számon. Aegrotus azonban külön kis cikket írt a leányokról. Szívesen megemlíti, hogy a feministák ezt a nyomort súlyosabbnak tartják, mint a fiúkét. Sőt még szinte rá is licitál a szokásos panaszokra. Szinte kicsiségnek látja, hogy számukra kevesebb a pálya, kevesebb az ösztöndíj és nehezebb az előrejutás. Ezzel nem is foglalkozik. Elsősorban ahhoz a saját nyomoruságukhoz fordul, amit mindennél nagyobbnak, teljesen az övéknek tart. Hivatkozik a gyengébb fizikumra, a vérszegénységre, a nyomott kedélyre és azokra az érzékeny idegekre, melyeknek fáj a piszkos ruha, a piszkos ágy és különösen a kopott megjelenés. Duplán kér a leánynak vasas bort erősítőül, duplán kér pihenést főfájás ellen. Követeli a gyors megoldást, szemrehányást tesz azoknak, akik a leányt «az egyenlőség szent nevében oly súlyosan terhelték meg, hogy szörnyűség elgondolni».

«Szomorú kérdés» — mondja. Elhuzódó nehéz kérdés tehetjük még hozzá mi.

Szomorú, hogy épen a tanulnivágyó leány gyenge legyen és nyomottkedélyű. Az ő ideje a reménység és a fogékonyság ideje! Az ő egyénisége felé igazán önkénytelenül oly sok jóakarat és annyi készség sugárzik, ami megvetteti egész életének a szépségét. Sok egy-

másba mosódó oka van annak, hogy a diákleány körülményei mostohák, hogy fizikuma gyengébb, hogy kedélye kevéssé rugalmas.

Hogy a «reform» hoz még nem alkalmazkodtak eléggé a «leányos életmódok», meg a «leányos életkörülmények», magáról erről egész könyvet lehetne írni. És a legjobb esetben is évekig eltartana, amíg az ilyen könyvnek meg lenne a kellő hatása!

Természetes, hogy igen alapos és egyetemes orvoslás volna például a nagy tőkegyüjtés, az ügyes pénzforgatás, ezen kiterjedt, de egyszerű és barátságos leányotthon építése pompás vezetéssel! Hanem ez is nagyon bonyodalmas vállalkozás.

Örömmel halljuk, hogy az Eötvös-alap a M. D. E.-tel karöltve «Péterfy-leányotthon» létesítésén fárad diákleányok számára. A lakáskérdés mellett természetesen igen fontos témák: Diákleánynak való egészséges, könnyen elkészíthető, olcsó élelmezés. Diákleánynak való helyes ruha, ami kellemes, ami alig változik a divattal! Kényelmes butor, ami talán nem is drágább, mint a legolcsóbb fonott, kerti garnitura.

És mindez még csak külsőség, bármilyen jelentékeny is. Ennél életbevágóbb a kenyérkereset és a társadalmi élet. A kenyérkereset lehet esetleg szórakoztató, társaságot nyujtó, sőt tanácsos, hogy az legyen, mert a leány másutt nehezen jut emberek közé, már pedig rájuk neki is nagy szüksége van. Felolvasás, társalgás magyarul vagy idegen nyelven, nagyobbacska leányok beszélgető tanítása, középkorú gyermekek sétáltatása oktatással, kirándulással stb. Mindez könnyen válhat olyanná, amilyenre gondolok, ha mindegyik fél szem előtt tartja és kihasználja azokat az előnyöket, amelyeket az ilyen felfogás gazdagon von maga után. Persze nem szabad, hogy lenézés vagy szégyen zavarja a harmóniát. Lelkileg úriemberek álljanak egymással szembe és használjanak egymásnak mindenkép, ahogy tudnak!

Az sem jó, ha ez a kenyérkereset csak végszükség. Miért nem állhatna be előbb, hacsak annyira kell is, hogy mégis inkább javít, mint árt?! Nem okvetlenül szükséges, hogy szárnyát szegje a reménynyeknek, ép ellenkezőleg, sok irányban nyithat szabad röptöt. Különben is: «rövid átmenetről van szó», ez megvigasztal sok keserűséget. Ami meg az előképzettséget illeti, a gyakorlat nagy mester, ha kölcsönös a bizalom és az őszinteség, meg ha a diákleány okos, tapintatos. Azután a működő okosság és tapintat egyre fejleszti önmagát. És rendes körülmények között nem várnak tökéleteset, nagyszabásút a diáktól akkor sem, ha leány és nem is fizetik aszerint!

De meg szétnézhetünk másutt is. A szerény anyagi segítséget és a fellélekző változatosságot kereshetjük az úgynevezett női foglalkozások vagy pláne a háztartási munka terén. Ez különösen azok számára való, akik helyben és eszközben gyorsan tudnak tájékozódni, meg akik szívesen alkalmazkodnak. Van egész sereg szolgálat vagy mondjuk szívesség, ami másképp alakul, ha fiatal, tanult leány végzi csak úgy mellékesen, de friss jókedvvel. Amit régente megtett a fiatal leány ismerősnek, rokonnak, azt most megteheti olyannak is, aki neki talán idegen! Viszont amiért régente bonyodalmas ellenszolgáltatásokat adtak a családok és ami sokszor ugyancsak nehéz boszúsággal járt, azért most miért ne fizetnének egyszerűen pénzzel, ha ez a fizetség

könnyebb és hasznosabb. Egy-egy alkalmi vagy hétről-hétre ismétlődő varrás, főzés, bevásárlás, gyermekfelügyelet szóba jöhet ilyen vonatkozásban is, sok megnyugvást nyujthat és hasznára válhat a későbbi családi hivatásnak, amitől a diákpálya aránylag eléggé távol visz. A lelki alap itt is megtalálható: úriemberek, úriasszonyok segítenek egymáson úgy, ahogyan legjobban tudnak.

Mindkétféle pályán mindjárt előtérbe lép azonban egy közös nagy kívánság. Ez a kívánság az, hogy a kettősen, a háromszorosan megterhelt gyenge és érzékeny diákleány ne legyen kénytelen emésztő izgalmak között állásért szaladgálni és lélekölő, hiábavaló utakat végezni; a dologgal- és gondalteli jószívű háziasszony, a rettegő, finom érzésű édesanyja, a tájékozatlan magányos hölgy ne tapogatódzon egyedül a sötétben és ne rövidítse meg a tapogatódzás miatt övéi boldogságát! Legyes áldásos közvetítés!

Ha van okosság, kedélyesség és jóság, akkor kínálkozik rá út és mód már ma is, hogy diákleány sorsa ne legyen borzasztó még szerény anyagi viszonyok között sem. Csak össze kell fognia sok derék embernek komoly megfontolással!

A megélhetés mellett nagyon fontos keserűség lehet még a leány szívének az életreébredés. Hanem erről talán nem beszélhetünk itt, épen diáknyomorúság cím alatt. Legfeljebb azért említhetjük meg, mert ez lehet más, mint a többi leányé, de talán mégsem rosszabb, kivált nem akkor, ha egyébbel ilyen nyugodt harmóniát és ilyen gazdag tartalmat igyekszünk belevinni az életbe. *S. S.*

*

Kerschensteiner előadása a nőnevelésről és a leánygyermekvédelemről. Nemrégen Münchenben egy rendkívül érdekes tanfolyam nyilt meg, melynek célja a női ifjúság védelmében, gondozásában való gyakorlati kérdések tárgyalása. Az első előadást ebből az alkalomból Kerschensteiner, a világhírű müncheni pedagógus tartotta a leánygyermekek neveléséről és védelméről. A védelem alatt nemcsak az elhagyott gyermekek pártfogását érti, hanem mindazoknak a nevelési tényezőknek megadását, előmozdítását, melyek alkalmasak a női nem szellemi és fizikai kiválóságának emelésére. Kerschensteiner a leánygyermekek gondozásának határául a 18. életévet tekinti és különösen az iskolánkívüli nevelésre hívja fel a figyelmet. Mivel a társadalmi úton teljesítendő nevelési befolyásolásnak egyaránt ki kell terjednie a szegénysorsú szülők gyermekeire és az árvákra, nagy és nehéz feladattal állunk szemben. Egyedül az előadó szülővárosában négyezerre tehető azoknak a 10—18 éves leányoknak a száma, akik a társadalom védelmére szorulnak.

A nevelésinség minden más szükségnél veszedelmesebb. Kútfeje az erkölcsi és fizikai romlásnak. A feladatok, melyek e téren megoldásra várnak, ugyanazok mint a fiúknál, csakhogy jelentőségük nagyobb. Keschensteiner a legfontosabb védelem-nevelésügyi feladatokat a következőkben látja:

1. *A munkakedv felkeltése a leányok lelkében.* Ez leginkább sikerülhet, ha nemcsak a fiúk, hanem a leányok részére is munkaiskolákat állítunk fel.

2. *Erősíteni kell a leánygyermekekben a kötelességérzetet.* Ajánlja Kerschensteiner evégett a továbbképzőknek, a leánykluboknak szaporítását. Utal az amerikai esti üdülőszövetségekre (Evening recreations Centers), melyekben teljes önkormányzati rendszer uralkodik.

3. *Az élvezeti vágyak nemesítése.* Ide tartozik a szenny elleni küzdelem az irodalomban, a művészetben és az életben. A jó olvasmányokról, ének, zene élvezetről, a játékról, a természet szeretetéről (utazás, kirándulások) és elegendő számú népkönyvtárról való gondoskodás e küzdelem hathatós támaszai.

4. *Egészséges életmódra való nevelés.* Helyesnek tartja Kerschensteiner a leányifjúsági sportegyesületek működését, azonban azt kívánja, hogy ezeket az intézményeket több pedagógiai szellem hassa át és szorosabban kapcsolódjék a szülői házhoz.

Kerschensteiner szerint mindez a legfontosabb nemzeti feladatok közé tartozik. Statisztikai adatokkal bizonyítja a leányvédelmi nevelés elmaradottságát és ennek nemzeti, társadalmi, gazdasági és higiéniai téren egyaránt érezhető következményeit. Kívánatos lenne, hogy reformeszméivel hazájának határain túl, ami társadalmunk is megismerkedjék és azokat megvalósítani törekedjék. *Gyulai A.*

*

A Hausschwester. Sokat gondolkoztam, hogyan mondhatnám ezt a szót magyarul. Végre is elhatároztam, hogy egyelőre nem fordítom le.

Mivel azonban a hivatás nemcsak tényekből áll, néhány kifejezést mégis elmondok abból, ami időnként a szívemből az ajkamra tódul. Hangulatot szeretnék kelteni ezzel is a női foglalkozásnak emellett a szép színes beállítása mellett! Eszembe jut: «anyánk testvére», «mi testvérünk», «kedves testvér», «nénénk». Mindez változik aszerint, hogy milyen családi szokásokra gondolok. Meg különbség az is, hogy melyik szimbolumot érzem erősebben a «Schwester»-ben: a háziasszony atyafiságos megsegítését vagy a nevelőintézethez fűződő rokoni ragaszkodást?

A Hausschwestereket ugyanis Berlinben egyesületi intézetben nevelik házvezetésre és gyermekgondozásra. Mindjárt kezdetben, teljes ellátásra veszik fel őket és később is gondoskodnak nyugdíjukról, betegsegélyükről, elhelyezésükről. Mindig nyujtanak nekik a saját körükben otthont, barátságot, tanácsot. Szép előkelő egyenruhával jelképezik az összetartást.

Ezzel a ruhával appellálnak különben tiszteletre is, főleg a munkaadó család minden tagjánál, hol elsősorban a képzettségük, a munkájuk és a nemes érzéseik révén óhajtják megnyerni a lelkeket dolog közben.

Máskor nem kívánnak a családhoz csatlakozni. Igaz, hogy így eleshet köztük és a háziasszony között sok bizalmaskodás, viszont azonban elejét veszik a megaláztatásnak és az alkalmatlankodásnak.

Az új háztartási iskola: «mindig többeket akar megnyerni háztartási hivatásra a művelt, de szegény család leányaiból». Sok út nyitható ebbe a tág munkakörbe: ők mindenesetre nagyon szépet és nagyon hivogatót választottak. Különösen akkor emelkedhetnek meg-

becsülésben és megelégedésben, ha a háziasszonyok megtanulnak szép szelíden kifejezést adni kívánságaiknak, ők pedig megszokják, hogy lehetőleg még abból is teremtsenek valami kedvükre valót, ami eleinte tulajdonképen ellenükre van.

Gondoljunk végig megint egyszer néhány igazságot. Hogy a háziasszonyra, a feleségre, az anyára napról-napra több, nehezebb és szebb feladat vár! Hogy a házi munkát sokszor sok kárbaveszett munkaerővel végzik! Hogy a háztartás miatt a jövedelmező külső gazdaság sokszor visszamarad kellő felügyelet híján! Ha ezt jól meggondoljuk, akkor a Hausschwester istenáldás, őrzőangyal!

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára

Budapest, VI., Bulcsu-utcza 7.

Telefon 21-06

Gyártanak saját gyártelepükön mindennemü **fizikai, kémiai, geometriai** és **psychologiai** tanszereket.

Felszerelnek **természetrajzi, földrajzi** és **történelmi szertárakat.**

Az Erzsébet nőiskola fizikai szertárának évek óta szállítója.

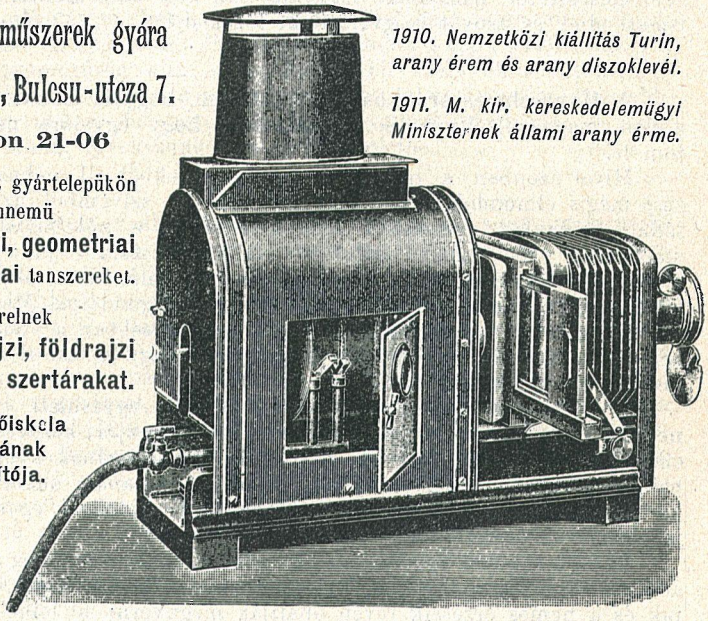

1910. Nemzetközi kiállítás Turin, arany érem és arany díszoklevél.

1911. M. kir. kereskedelemügyi Miniszternek állami arany érme.

IRODALOM.

Prohászka Ottokár: VILÁGOSSÁG A SÖTÉTSÉGBEN. Az Élet könyvei. Az «Élet» kiadása. Budapest.

«Az élet könyvei». Mai fogalmaink szerint nem is teljes a cím. Azt kellene mondanunk: «Az élet és az idealizmus könyvei.»

Erős, mélyen szóló hangon inspirál idealizmusra azért, hogy érdemes legyen élni. Akárhol olvassuk, mintha templomban lennénk, mintha figyelmesen imádkozna bennünk sok gondolat és sok érzés. Mintha házi oltárt emeltünk volna szobánkban, hogy misét hallgathassunk! És ha elolvassuk, a világ megint átszellemültebb, az Isten pedig megint közelebb van hozzánk.

Nem egy fejezete nagyon emelne sok iskolai órát és más társaságot is felekezeti különbség nélkül. Fennhangon még jobban érvényesül, mert mégis inkább beszéd! Egyedül olvasva, szinező erő híjján, minden szónak az erős, nyomtatott képe mellett, megeshetik, hogy valamelyik részlete kicsit hosszadalmas hangulatot vesz fel, mint pl. mindjárt az első lapok. Kár ezért a kis diszharmóniáért is ebben a nagy szépségben.

Elejétől végig lelkületet ad, ami átjárja bensőnket, ami teremt bennünk. Ritkán érint gyakorlati tanácsokat, de közvetve mindig kihat a mindennap és az ünnep összes cselekvésére, mindarra, ami a cselekvésben szívből jön.

Mert hogyan is hangzik csak egy-két legszebb mondása:

«— — az élet első sorban mint érzés vetődik fel öntudatunkban. Ami a vér az organizmusban, az az érzés az életben».

«Aki — komoly szociális munkát végez, akinek dolga van a szenvedőkkel s szegényekkel, az lehet elegáns, lehet finom, lehet előkelő, de nem lehet fényűző, nem lesz kacér s hiú».

«Kultura, nem ilyen ölni tudás, hanem küzdeni, győzni tudás kell nekünk».

«Még gondolataidat, fantáziádat se piszkítsd be, mert e piszok a vérbe szivárog».

«Fejlődjék ki a szép test a lélek, a szellem erejében».

«— — ez az életforrás, ez a szentség a házasság. Ha ezt megszentelhetném s a természetfeletti élet erejével eltölthetném!»

«Vallásosság alatt az emberi léleknek Istennel való összeköttetését értem».

«Imáitokban először is kérjetek lelket, erőt, jóindulatot, bizalmat, szeretetet, bátorságot, kitartást, türelmet.»

«Az Isten napvilágot gyújtott nekünk Krisztus lelkében s e lélekből sugárzott a világ helyes meglátása, a nagy utak s célok meglátása.»

«Így gondoltam el magamnak az Isten országát, melyről az apostol mondja, hogy az igazság öröm és béke a Szentlélekben». *S. M.*

*

Kultura és Tudomány: SZÉCHENYI ESZMEVILÁGA. *Apáthy István, Imre Sándor, Pauler Ákos, Zsilinszky Mihály, Márki Sándor* és *Gaal Jenő* tanulmányai. Ára kötve 1·60 K.

Széchenyi eszmevilágának a II. kötete jelent meg és készül a III. is. Gazdagon válogathattak a szépnek a legjavából, ha még folytatják, egyre folytatják a munkát. És milyen sokat jelent minden egyes sor, mikor annak a nevében beszélnek, kinek legfőbb vezércsillaga, hogy «Magyarország nem volt, hanem lesz!»

«Széchenyi alakját megvilágítják minden oldaláról, a mai magyar élettel vonatkozásban» mondja az ismertetés. És a II. fejezetnek már a címe is: nevelés; kiérezhetjük közvetlen erővel ma is, hogy nemcsak a jelennek, hanem a jövőnek dolgozunk, ha foglalkozunk ezekkel az eszmékkel. De közvetve is, szó van a többi részben szép magyar társadalmi életről, nemzeti tulajdonságokról, országos emelkedésről és arról az igazi fejlődésről, mely ellentétek feloldása; mely szereti a szabadságot, de tud igazságos is lenni; mely érintkezésben van társaival és a velük folytatott eszmecserétől gazdagszik a lelke.

Az előszóban olvassuk, hogy először előadásokban hallgatták ezeket a fejtegetéseket és a hallgatók közt «társadalmunk minden rétege képviselve volt.» Olvassuk, hogy a hat előadás «illetékes szerzői a Legnagyobb Magyarnak magasztos eszméit» ugyanennyi «főszempont körül rendszeresen tovább csoportosítják és behatóan méltatják.» Talán ezért van, hogy bármivel foglalkozunk, találunk itt áldásos irányítást bőven, meg hogy a sokféle csoportosulás, a sokszínű megvilágítás ragad bennünket magával és mi is visszük tovább a felvetett gondolatokat azon a területen, ahol épen munkánk fogvatart.

A hat előadás közül Imre Sándor írja reményei fölé: «Széchenyi és a magyar nevelés jövője.» Ő hozzá fordul, hogy «bennünket szétszakadtakat, egyesítsen»; hogy cselekvésben és önzetlenségben példát mutasson; hogy tisztán elénk állítsa: mik vagyunk és mik lehetnénk. Ő nála keresi az ideálokat az egyes ember, a nemzet és az egész emberiség haladásához. Nála találja meg igaz mivoltában a kiművelt fő hatását és az erőkifejtésnek a százszoros áldását. Ott keresi a tudás, a világosság, az előrelátás forrásait. Ott gyönyörködik abban a szellemben, mely «nevelői gondolkodás» felnőttekkel szemben is «a szónak magasabb értelmében.» Eljut addig a legeslegszebb problémáig, addig a lelkesítő kétségig, hogy «ma nincs tiszta képe a nemzetnek arról: milyenné kell nevelnünk minden embert, ha a nemzet javát mindenkitől várjuk.»

Az együvétartozás, a józan, a nemes, a közhaszonra irányított

önzés, a világműveltség és a nemzeti karakter, a belső és külső önállóság, a fejlett értelemre alapított erkölcsi tisztaság, a kisdolgok és a kishivatások naggyánövelése, az önismeret és az önnemesítés, mindez kap egy egy tartalmas megvilágítást. És utolja felé ilyen visszhangzó tanácsok zengenek felénk: «Gondoljunk arra a nevelő hatásra, amely minden emberből minden percben árad mindazokra, akikkel érintkezik!» «Legyen minél több ember, aki megérdemli, hogy tőle tanuljanak!» «Merjetek nagyok lenni, ti, kik valami jobbra vagytok meghíva, kik egy szebb jövőnek lehettek urai!»

Az egész munka végső szózatát pedig a társadalmi «politika» keretében, Gaal Jenő így intézi hozzánk: Széchenyi «mennyei érzésnek mondotta azt, melyet a körülöttünk levő egészséges, derült, boldogságtól sugárzó rokonarcok szemlélete ébreszt bennünk. A feleink, barátaink és véreink öröme és megelégedése a mieinket is bizton felidézi. Mily szerencse ily társaságban élni, sőt emberi sorsunkhoz képest még erősen küzdeni is. És ezt az erkölcsi nagy élvezetet megszerezhetjük magunknak az *észszerű* és *hű* kötelességteljesítés által.»

★

MŰHELYI NEVELÉS PÁRIS ISKOLÁIBAN. KÉZIMUNKATANÍTÓ- ÉS TANÍTÓNŐKÉPZÉS. Irta: *Orel Géza* dr. Budapest 1914. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai). 238 lap. Ára 4·20 K.

Szerző a helyszinén szerzett tapasztalatai alapján írott igen alapos munkájában ismerteti a párisi iskolákban meghonosított műhelyi nevelést (travail manuel), és annak szerepét a különböző fokú iskolákban.

Párisban a kézimunkatanítás már az elemi iskola első osztályában kezdődik. A fiúk a négy alsó osztályban papirmunkákkal, mintázással s ehhez hasonló munkákkal foglalkoznak. Az V.-öd—VI.-od osztályos tanulók — saját választásuk szerint — az asztalos- vagy lakatosipar legelemibb munkáit s a szerszámok helyes kezelését tanulják.

A leányok már az I. osztálytól kezdve varrással, jegyzéssel, foltozással foglalkoznak. S csak ha ezeket az alapismereteket begyakorolták, tanulhatnak kötést és horgolást.

A III.-ad és IV.-ed osztályosok ismétlik az I. és II.-od osztályban tanult alapelemeit a varrásnak, folytatják a foltozást különféle szöveteken, azután kis ruhadarabok — gyermekingek, szoknyácskák, kötények — varrását tanulják. Csak a tantervben előírt ezen praktikus munkák elvégzése után fognak ismét kötéshez és horgoláshoz. Itt uj munka a rajz (szabásminta) szerinti horgolás (kis cipő, gyermekfőkötő, sapka) s a hálózás.

Az V.-ik és VI.-ik osztályban már a varrás nehezebb részét, szegélyezést, pántozást, boszorkányöltést stb. tanulják. A foltozásból is a nehezebb rész, a különféle formájú foltok beillesztése, posztó foltozása s ruhák javítása tartozik e csoport tananyagának keretébe. Ismétlik a kötést, horgolást, hálózást használható kisebb darabokon s befejezésül a varrógéppel és alkatrészeivel ismerkednek meg s megtanulják a gépvarrás alapelemeit.

A hat osztályú elemi iskolából a tanulók nagyobbrészt a három osztályú, szakirányú polgári iskolába mennek.

A polgári iskola első osztálya általános irányú; a második és harmadik a fiúknál: általános, kereskedelmi, ipari és gazdasági csoportokra oszlik, a leányoknál: általános, kereskedelmi és háztartás irányú csoportokra.

Minden csoportban munkát (travail manuel-t) is tanítanak. A fiúknál az asztalos és lakatos mesterség könnyebb részét, a leányoknál: fehérneműi és felsőruha szabást-varrást, divatárú cikkek készítését, foltozást, beszövést, tömést; főzést, mosást, vasalást, tisztítást, a konyha rendbentartását s a kertészetet tanítják.

A fiúk ipari irányú osztályaiban a munkatanítás heti 6—10 órát foglal le. A leányoknál átlag szintén hat órán át foglalkoznak a nekik előírt munkákkal.

A polgári iskola IV.-ik osztályában — amely osztály látogatása nem kötelező s ahova főleg azok járnak, akik iskolai tanulmányaikat folytatni nem kívánják vagy pedig szakiskolába nem juthattak be s egy esztendeig várniok kell — szintén van munkatanítás.

A népiskolai kiegészítő tanfolyamokon a munkatanítás szintén intenziv.

A tanoncelőkészítő tanfolyamon — ilyen csak fiúk számára van — a munkatanításra fektetik a fősúlyt igen természetesen.

Iparossegédképző-iskolák — mind a fiúipariskolák, mind a nőipariskolák — csak a sikeresen kiállott felvételi vizsgálat után nyitják meg kapuikat a jelentkezőknek.

Az fiúipariskolákban a kiképzési idő 3—4 év, a választott szak szerint. A nőipariskolákban ez az idő szakra való tekintet nélkül 3 év.

A nőipariskolákban a növendékek hetenként 42 órában vannak elfoglalva. Ezekből 12 óra az elméleti tárgyaknak jut (erkölcstan, francia nyelv, történet, földrajz, mértan, könyvvitel, fizika, kémia, árúisme és írás), a gyakorlati munkával a tanulók heti 30 órában foglalkoznak.

Egy-egy iskolai műhelybe 20—25 növendéknél többet nem vesznek fel. Ott, ahol a létszám a 25-öt mégis meghaladja, a vezető tanítónő egy kisegítő előmunkásnőt kap. A felsőruhavarró osztályban minden tanítónőnek van segédkező előmunkásnője azért, hogy azalatt, amíg a tanítónő a próbák ellenőrzésével van elfoglalva, a növendékek felügyelet alatt legyenek s munkával el legyenek látva. Ez mindenképen nagyon helyes intézkedés.

Az iskola a végzett növendékek elhelyezéséről is gondoskodik. Ezt a célt szolgálja az az intézkedés is, hogy az igazgatók az év végén megküldik a cégeknek a végzett növendékek névjegyzékét.

A nőipariskolákban a növendék tekintet nélkül arra, hogy milyen iparágat fog választani, elsősorban a fehérvarrást tanulja; csak az első év második felében kezdi meg azt a speciális iparágat, melyből diplomát kíván nyerni. Ez lehet: a himzés, fűző-, gyermekruha- és mellény-, felsőruha- vagy divatosztály.

A nőipariskolai növendékek a három év leteltével vizsgálatot tesznek egy e célra kinevezett szakbizottság előtt. A vizsgálati feladat pl. egy kosztüm önálló elkészítése. A vizsgálat sikeres kiállása után a növendék felszabadulási oklevelet kap. Ennek alapján divattermek, nagyobb cégek szívesen alkalmazzák.

A tanulni s fejlődni akaró iparosság számára a francia fővárosban esti tanfolyamokat létesítettek. Ezeken eleinte csak rajzot és elméleti tárgyakat tanítottak, később azonban gyakorlati munkatanfolyamokká fejlődtek. E tanfolyamok száma napról-napra szaporodik úgy, hogy ma már sok iparágnak van esti tanfolyama.

A női kereskedelmi iskolákban a rajz és kézimunka szintén kötelező. A rajzra heti 1½, a munkára heti 3 órát szánnak. Az utolsó, vagyis harmadik évben hetenként 1½ órát a háztartási ismereteknek is szentelnek.

Érdekes jelenség és élénk világot vet a francia gondolkodásra az a páratlanul álló, majdnem nagylelkűnek nevezhető intézkedés, hogy a rendes, nappali kereskedelmi iskolákkal teljesen egyenértékű esti kereskedelmi iskolát állítottak fel, hogy azok a kenyérkereső pályán lévők is, akiknek csak alacsonyabb fokú, vagy éppen semmi kvalifikációjuk nincs, a magasabb kvalifikációt szabad idejükben megszerezhessék. A tananyag és a vizsgálat a rendes kereskedelmi iskolákéval teljesen azonos.

A tanító- és tanítónőképző-intézetekben különösen nagy súlyt helyeznek a kézimunkaoktatásra. Hogy a régibb tanerőket is buzdítsák a kézimunka elsajátítására és továbbplántálására, kurzusokat állítottak fel a tanítók számára. Azok, akik az alsóbbfokú tanfolyamot elvégezték s ott oklevelet nyertek, a nyugdíjba is beszámító évi 50 frank pótlékot kapnak. Akik a felsőbbfokú oklevelet szerezték meg, 150 frank évi pótlékot kapnak.

A női kézimunka-tanítónőképzésről a következőket közli a mű írója: A tanítónőképző-intézetet végzett jelöltek kézimunkából nem kötelesek vizsgát tenni, bár azt az egész tanulmányi idejük alatt, mint kötelező, rendes tárgyat tanulták. Csupán az jelentkezik az alsófokú munkatanítónői vizsgálatra, aki magát arra elég képzettnek érzi. Ez az alsófokú vizsgálat is, teljes 2½ napot vesz igénybe.

A felsőbbfokú kézimunkatanítónői oklevél elnyeréséhez két út vezet: *a)* egyik az arra illetékes állami tanfolyam elvégzése; *b)* a másik a Fontenay-aux-Roses-beli polg. isk. tanítónőképző-intézet által nyert képesítés. Az utóbb említett iskola nivója a budapesti Erzsébet nőiskolának felel meg. Ebben az iskolában önálló munkatanítónői oklevelet nem adnak ki, csupán a mathematika-természettudományi szakcsoportbelivel összevonva. A nyelvtörténettudományi szakcsoport hallgatóira — kik a szabás-varrási gyakorlatokban önszorgalomból igen szívesen vesznek részt — a vizsgálat kötelező ereje nem terjed ki, de kivételes esetben annak letételére önként jelentkezhetnek.

A kézimunkatanítás képesítéséhez a főzés és háztartási ismeretek tudása is hozzájárul.

Az alsóbb- s a felsőbbfokú képesítéssel bíró kézimunkatanítónőkön kívül még az ipariskolai előképzettséggel s nagy műhelygyakorlattal bíró kézimunkatanítónő, vagy művezetőnő (maîtresse couturière) áll a munkatanítás szolgálatában. Ezek a művezetőnők főleg az elemi iskolai kiegészítő tanfolyamokon és a nőipariskolákban működnek. Kiválóan ügyesek azonban a tanítónőképző-intézeteken is tanítanak.

A művezető-tanítónők (maîtresse couturière) alkalmazása igen erős versenyvizsgálat kitünő sikeréhez van kötve. A versenyvizsgálat

feltételeit a hivatalos lap közli, s hirdetésekkel is felhivják ezekre a vizsgákra az érdeklődők figyelmét.

A vizsgálat meglehetősen szigorú s a siker épen úgy függ az ügyes gyakorlati tanítástól, mint a munkában tanusított készségtől és ügyességtől.

Dr. Orel Géza könyve világos képet nyújt a francia kézimunkatanításról. Látjuk belőle, hogy Páris minden rendű és rangú tanintézetében és tanfolyamán a gyakorlati munka a tanítás egyik fő-, nagyon kedvelt és megbecsült tárgya, s hogy Párisban a kézimunka tanítása az iskolákban tervszerű, folytonos s a gyakorlati élet követeléseit szem előtt tartó, vagyis életre nevelő.

A mű minden sorából a szerző igaz lelkesedése árad az olvasó felé. Szereti a feldolgozott témát, az életre nevelő, gyakorlati munkát és erős a meggyőződése, hogy csakis a gyakorlati élet megértése, a gyakorlati munkák megkedvelése és űzése, hozhat sikert és boldogulást egy nemzetnek.

Kivánjuk, hogy lelkesedése sokakra tegyen kedvező hatást, hogy tanulmányaival ne fáradt légyen hiába, hanem hogy fáradozása a magyar népiskolai kézimunkaoktatásnak fejlődésére és hasznára legyen s az ipari munka megbecsülésére egyengesse az utat.

Dörfler Janka.

A Mária Dorothea-egyesület fürdőkedvezményei.

1. Keszthely-Hévizen gyógy- és fürdődíj-mentes fürdőzés 2 tanítónő tag részére. — 2. Lipik fürdőben, Szlavoniában, az egész idényben gyógy- és zenedíjból 50%; az elő- és utóidényben az igazgatósági lakások árából is jelentékeny engedmény. — 3. Kőszegen a dr. Dreiszker-féle vizgyógyintézetben és szanatóriumban az egyesület tagjainak teljes heti penzió 70 korona helyett 50 korona bármennyi időre. — 4. Marosujvári kincstári sósfürdőben kedvezményes bérlet- és napijegyek gőz-, társas-, kádfürdő és uszodába. — 5. Vizaknán az elő és utóidényben 50%, a főidényben 25% a fürdők árából. — 6. Feketehegyen máj. 1-től júl. 4-ig, és aug. 20-tól szept. 30-ig, a lakásból 75%, a fürdőből 50%, gyógydíj nincs, július 5-től aug. 20-ig a fürdőkből 50%, zenedíjból 50%, gyógydíj nincs, 2 tagnak. Az elő és utóidényi kedvezmény 6 tagnak szól. — 7. Előpatakon május 1-től júl. 1-ig, és aug. 20-tól szept. 30-ig a gyógy- és zenedíj fele, a lakás árából 50%. — 8. Felkán, Szepes m. a Krompecher-féle turistatelep és nyaralóhelyen, a főidényben 20%, az elő- és utóidényben 50% engedmény a lakás árából. — 9. Stoósz-fürdőben máj. 15-től június 20-ig, és aug. 20 tól szept. végéig, ágynemű használat és kiszolgálat címén, naponta és ágyanként fizetendő 80 fillér díjért, egy teljesen berendezett ingyenes szoba; 20 % engedmény a *fürdőjegyek árából; gyógydíj teljes elengedése.* — 10. Csíz jód-bróm forrásfürdőben egy tag részére aug. 5-től négy héten át teljesen ingyenes fürdők és felmentés a gyógyhelyilleték, zenedíj és forrásdíj alól, minden tag részére az elő- és utóidényben 30% engedmény a fürdők ára és a gyógyhelyilletékből, ugyanez 10 tag részére aug. 5-től kezdve, az elő- és utóidényben a lakások árából 50% engedmény. — 11. Búziás-fürdőben az egész idényben a fürdők árából (láp- moórfürdők kivételével) 30%, az igazgatósághoz tartozó lakások árából 30% engedmény. — 12. Menyháza gyógyfürdőben az egész idényben 25% engedmény a szoba-árakból, a fürdők és uszodák szabad használata. — 13. A budapesti Császárfürdőben mérsékelt áru fürdőjegyekre jogosító utalványok. — 14. Szent-Margitszigeten kedvezményes áru fürdőjegyek. — 15. Pável-sósfürdőben 10 személynek kedvezményes árak, és pedig 2—3 tagnak egy tágas szobában ellátás, személyenként 3 kor. 60 fill.. különszobában 4 korona. Ebben benne van a zenedíj, takarítás és fürdő is. — 16. Gyertyánligeten 3 tag számára az egész idényben a lakás, fürdő, gyógy,- és zeneilletményből 30% engedmény. — 17 Matlárháza magasligeti gyógyhelyen a szobaárakból az elő- és utóidényben 50%, aug. 1-től teljes négy héten túli tartózkodásnál 10% kedvezményt, teljes idényre a szobaárnak 52%. — 18. Uj-Tátrafüreden júl, és aug. kivételével napi 9 korona teljes ellátás (12 kor. helyett), beleértve a lakást, fűtést, világítást, kiszolgálatot és orvosi gyógykezelést. — 19. Tarcsa-fürdőben a gyógy-, és zenedíj és a fürdők árából, 25% engedmény, az elő- és utóidényben, ezen kedvezmény csak akkor nyujtatik, ha az azt igénylő a fürdőtelepen lakik,. a mikor azonban a lakás árából 50% engedmény adatik. — 20. Fenyőházán az egyesület 4 nem állami alkalmazásban levő tagja a lakás, fürdő, és idénydíjakból a főidényben 35%, az elő- és utóidényben 50% ármérséklést kap. — Fürdői kedvezményekért az egyesületnek csak oly nőtagja folyamodhatik, ki tanítással, vagy neveléssel foglalkozik, de csak abban az esetben részesül benne, ha kérvényéhez mellékeli a f. 1914. évre szóló tagsági jegyét. — A bélyegmentes kérvény a Mária Dorothea-Egyesület elnökségéhez címezve, Budapest, VIII. Orczy-út 6. szám alá küldendő.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Alapíttatott 1880. *Állami érem 1896.*

Pfaff-

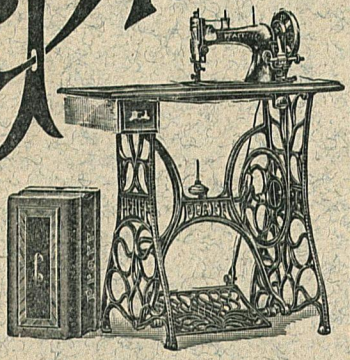

varrógépek a legjobbak!

HERBSTER KÁROLY

varrógép-nagyraktára

a világhírű

PFAFF-varrógépek

vezérképviselője

Budapest, VII., Károly-körút 9.

Nagy javítóműhely!

Képes nagy árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.